

Valtiotieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

TUNTEIDEN VIEMÄÄ

AFFEKTIIVINEN POLARISAATIO JA SEN
YHTEISKUNNALLISET VAIKUTUKSET

Ilona Suojanen, Janne Lehtonen, Arttu Saarinen

Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 263

Helsinki 2024

Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja – Publications of the Faculty of
Social Sciences 2024:263

ISSN 2343-2748

ISBN 978-952-84-0055-4 (pdf)

Taittopohja: Unigrafia

Helsinki 2024

Kannen kuva: Dall-E

Sisällys

Aluksi: Raportin tarkoitus	3
1. Affektiivinen polarisaatio ilmiönä	5
Tunnepohjainen vastakkainasettelu korostuu	5
Polarisaation nelijako	6
Polarisaation vaikutus demokratiaan	9
Affektiivisen polarisaation mittaaminen	11
2. Affektiivisen polarisaation ajurit	12
Tieto ja tiedon käsittely	12
Politiikan uudet arvoulottuvuudet	13
Median rooli ja haasteet	15
Poliittinen eliitti ja populismi	19
Kielen vaikutus affektiiviseen polarisaatioon	22
Tunteet ja ryhmäkäyttäytyminen	24
Innostus ja ahdistus	26
Viha	27
3. Affektiivisen polarisaation kehityskulut maailmalla ja Suomessa	28
Affektiivinen polarisaatio muissa maissa	28
Affektiivinen polarisaatio Suomessa	31
Suomea suojaavat tekijät	31
Kasvun seuranta ohjaavat kysymykset	33
4. Affektiivisen polarisaation vaikutukset ja ehkäisy	34
Affektiivisen polarisaation vaikutus yhteiskunnan turvallisuuteen	34
Trendin suunta ja mahdolliset epävarmuustekijät	38
Kuinka toimia affektiivisen polarisaation vähentämiseksi?	38
Poliittisen eliitin rooli	39
Median rooli, mahdollisuudet ja vastuu	40
Yhteiskunnallinen muutos, ilmapiiri ja kohtaamiset	41
Lopuksi: Mitä päättäjien tulisi muistaa?	43
Lähteet	46

Aluksi: Raportin tarkoitus

Affektiivinen polarisaatio viittaa tunnepohjaiseen ja negatiiviseen vastakkainasetteluun, eli ”me” vastaan ”ne” -asetelmaan eri tavalla yhteiskunnallisista kysymyksistä ajattelevien ryhmien välillä. Vastakkainasettelun voimistuminen on globaali ilmiö. Affektiivinen polarisaatio on voimistunut Suomessakin 2000-luvun kuluessa, joskin se on edelleen maltillista kansainvälisessä vertailussa.

Eri väestöryhmien välinen polarisaatio mielipiteissä ei ole lähtökohtaisesti negatiivinen asia, sillä poliittiset konfliktit ja vastakkainasettelut kuuluvat demokratiaan. Vaikka eriävät näkemykset ovat oleellinen osa demokratiaa, voi yhteiskunnan syvä kahtiajako olla myös haitallista. Tällöin demokraattinen pluralismi on uhattuna.

Sisäasiainhallinnon ennakointiverkoston mukaan affektiivisen polarisaation mahdolliset vaikutukset yhteiskuntaan ovat muun muassa: väestöryhmien välisten suhteiden heikentyminen, väkivaltaisen radikalisoitumisen kasvu, suoran kansalaistoiminnan lisääntyminen¹, vihapuheen ja viharikosten kasvu sekä strategisen viestinnän ei-toivottujen tulkintojen ja niiden vaikutusten kasvu. Lisäksi lokakuun 2023 tulokset sisäministeriön väestötutkimuksesta korostavat kansalaisten kasvaneita huolia väestöryhmien välisestä vastakkainasettelusta (kasvua edellisvuodesta 38 %)². Jakolinjat luottamuksen, turvallisuuden tunteen, katkeruuden ja väkivallan hyväksyttävyyden välillä ovat kasvamassa. Tilanne voi luoda kasvupohjaa haitalliselle affektiiviselle polarisaatiolle.

Tämän raportin tavoitteena on ymmärtää affektiivista polarisaatiota Suomen kontekstissa: mistä se syntyy, mikä sitä tukee ja mikä vaikutus sillä on turvallisuuteen ja demokratiaan sekä yhteiskunnan rakenteiden kautta, että yksilön tasolla. Ennen kaikkea keskitymme siihen, miten on mahdollista: 1) vaikuttaa rakenteisiin siten, että affektiivinen polarisaatio vähenee ja toisaalta 2) yksilöiden toimintaan, jotta se osaltaan vähentää affektiivista polarisaatiota.

Raporttiin tutustuttaessa on hyvä olla tietoinen siitä, että merkittävä osa affektiivisen polarisaation tutkimuksesta on tehty maissa, joiden poliittinen järjestelmä ja kulttuuri eroavat Suomesta. Aiempaa tutkimusta on kuitenkin tietyiltä osin mahdollista soveltaa suomalaisessa kontekstissa.

¹ Erialaista aktivismia ja kansalaistoimintaa on tärkeää ymmärtää myös demokraattisen järjestelmän elinvoimana ja kulmakivenä. Tässä viitataan haitalliseen ja rikolliseen suoraan toimintaan.

² Sisäministeriön väestötutkimus

Raportin kirjoitus käynnistyi helmikuussa 2023 osana sisäministeriön ennakointi-, sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa, ja alkujaan se oli tarkoitus julkaista sisäministeriön julkaisusarjassa. Raportin kirjoittajista Ilona Suojanen on töissä sisäministeriössä, ja Janne Lehtonen sekä Arttu Saarinen työskentelevät tutkijoina yliopistossa. Lehtonen ja Saarinen pyydettiin mukaan raportin työstämiseen liittyen sisäministeriössä pilotoituun uudenlaiseen toimintamalliin, jonka tarkoituksena ja tavoitteena oli hallinnon sekä akatemian vuoropuhelun ja yhteistyön lisääminen. Tulevaisuusarvioiden helpottamiseksi affektiivisesta polarisaatiosta järjestettiin lisäksi sisäministeriössä kaksi työpajaa syksyn 2023 aikana. Työpajoissa oli ministeriöiden edustajia sisäministeriöstä, oikeusministeriöstä, työ- ja elinkeinoministeriöstä, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä sekä valtioneuvoston kansiliasta. Lisäksi vahvistusta saatiin Depolarize-hankkeen edustajilta. Työpajojen tarkoituksena oli ajankohtaisen tiedon jakamisen lisäksi koota yhteen asiantuntijoita pohtimaan millaisia ilmenemismuotoja ja vaikutuksia affektiivisella polarisaatiolla voisi yhteiskunnassamme tulevaisuudessa olla ja millä keinoin sitä voitaisiin ehkäistä. Työpajojen tuotokset on sisällytetty tähän raporttiin.

Projektin loppuvaiheessa sisäministeriössä päätettiin, ettei raporttia julkaista sen omassa julkaisusarjassa. Tätä ennen ministeriöstä oli viestitty, että raportissa on liian kriittinen ote suhteessa perussuomalaisiin ja tekstiä olisi syytä muokata siltä osin. Ministeriön perustelu tähän oli, että hallituksen ja sen muodostamien puolueiden arvostelu ei kuulu ministeriöiden tehtäviin ja virkakunnan puolueettomuutta haastaisi, jos ministeriön julkaisussa arvosteltaisiin puoluekenttää tai yksittäistä hallituspuoluetta.

Me kirjoittajat näemme raportin valottavan olemassa olevaan tutkimuskirjallisuuteen nojaten affektiivisen polarisaation syitä, seurauksia, sekä mahdollisuuksia polarisaation hillitsemiseen. Raportin tarkoitus ei nähdäksemme ole arvostella hallitusta tai tiettyä hallituspuoluetta, vaan tuottaa ymmärrystä poliittisen kentän muutosten dynamiikasta sekä poliittisen eliitin vastuusta polarisaatiokehitykseen. Raportissa korostamme nimenomaan moniäänisen puoluekentän ja pluralismin tärkeyttä toimivalle demokratialle ja osoitamme tutkimuskirjallisuuteen nojaten, miten liiallinen polarisaatio voi johtaa blokkiutumiseen ja erilaisten demokratiaan kuuluvien erimielisyyksien yksinkertaistumiseen yhdeksi hallitsevaksi, vihamielisten tunteiden syventämäksi jakolinjaksi.

Sisäministeriön päätöksen myötä olemme päätyneet julkaisemaan raportin Helsingin yliopiston julkaisusarjassa. Korostamme, että raportin sisällöstä vastaavat vain tiedon tuottajat ja raportin kirjoittajat, eikä tekstisisältö edusta sisäministeriön näkemystä.

1. Affektiivinen polarisaatio ilmiönä

Luvussa puretaan poliittisen polarisaation käsitettä ja selvennetään affektiivisen polarisaation määritelmää. Lisäksi tarkastellaan, mikä vaikutus sillä on demokratiaan ja miten affektiivista polarisaatiota on tutkimuksissa mitattu.

Tunnepohjainen vastakkainasettelu korostuu

Affektiivinen polarisaatio kiinnittyy käsitteellisesti osaksi laajempaa poliittista polarisaatiota, joka on ollut viime vuosina merkittävä julkisen keskustelun ja tutkimuksen aihe. Polarisaation käsitettä on käytetty yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa laajalaisesti: yhteiskunta voi polarisoitua esimerkiksi sosioekonomisesti tai maantieteellisesti, ja näillä voi toki olla yhtymäkohtia poliittiseen polarisaatioon, mutta poliittisen polarisaation käsitteen avulla pyritään pureutumaan nimenomaan poliittisesti motivoituneisiin yhteiskunnallisiin vastakkainasetteluihin.

Alkujaan poliittista polarisaatiota on käsitelty erityisesti *ideologisten* etäisyyksien kautta, toisin sanoen on tarkasteltu esimerkiksi, ovatko puolueiden poliittiset kannat tietyissä kiistakysymyksissä etäänntyneet, tai ovatko puolueiden kannattajien mielipiteet alkaneet korreloida paremmin keskenään³.

Poliittisen polarisaation tutkimuksen voidaan sanoa käyneen läpi niin sanotun affektiivisen käänteen vuodesta 2012 lähtien, kun Iyengar, Sood ja Lelkes esittelivät urauurtavassa artikkelissaan erottelun ideologiseen ja affektiiviseen polarisaatioon⁴. Artikkelin keskeinen havainto oli, että vaikka Yhdysvalloissa ideologinen etäisyys ei ollut kasvanut, poliittiseen vastapuoleen suhtauduttiin yhä negatiivisemmin⁵. Tarvittiin siis käsitteellisiä työkaluja, eli affektiivinen polarisaatio, havainnollistamaan mistä ilmiössä on kyse. Poliittisen polarisaation tutkimus on vuodesta 2012 eteenpäin keskittynyt laajasti affektiivisen polarisaation käsitteellistämiseen, analysoimiseen ja mittaamiseen. Affektiivinen polarisaatio voidaan ymmärtää negatiivisten tunteiden korostumisena poliittisessa vastakkainasettelussa.⁶ Kyseiset tunteet ovat yleensä negatiivisia ja kohdistuvat ryhmiin, jotka nähdään oman ryhmän vastaisena.⁷

³ Iyengar ym. 2019; Mason 2018; Lönnqvist, Ilmarinen & Sortheix 2020

⁴ Iyengar, Sood & Lelkes 2012; Kekkonen 2023, 15

⁵ Iyengar, Sood & Lelkes 2012; Mason 2018

⁶ Saarinen 2022

⁷ Iyengar ym. 2019

Affektiivinen polarisaatio voi olla aihepohjaista linkittymättä millään tavoin poliittisiin puolueisiin. Muun muassa suhtautuminen koronarokotuksiin ja tunnepitoiset reaktiot eri ryhmien välillä ovat esimerkki ei-poluepoliittisesta affektiivisesta polarisaatiosta⁸. Tunnepohjaisia reaktioita aiheuttavat monet yhteiskunnalliset ilmiöt, kuten transihmisten oikeudet, maahanmuutto, ilmastonmuutos, Me too -liike tai tasa-arvoinen avioliittolaki.⁹ Myös esimerkiksi Incel-kulttuuri¹⁰ voidaan nähdä yhtenä affektiivisen polarisaation muotona.

Affektiivinen polarisaatio lisää todennäköisyyttä negatiivisiin tunteisiin joko poliittisia vastustajia tai muita ryhmiä kohtaan, ja se voi johtaa vihamieliseen toimintaan, sekä tuottaa haluttomuutta keskustella tai tehdä yhteistyötä vastapuolen kanssa.¹¹ Affektiiviselle polarisaatiolle tyypillistä on, että keskustelut eivät ole rakentavia ja toisia kunnioittavia, ja keskiössä on toisten leimaaminen. Yksittäiset tunnepohjaiset kysymykset nousevat merkittäviksi ja suuret linjat unohtuvat¹².

Polarisaation nelijako

Affektiivinen polarisaatio on tutkimuskirjallisuudessa nähty haitalliseksi demokratialle, joskin polarisaation haitalliset dynamiikat ovat jääneet toistaiseksi turhan epämääräisiksi¹³. Haitallisuuden ymmärtämiseksi Janne Lehtonen on tehnyt kirjallisuuden pohjalta nelijaon: *ideologinen*, *affektiivinen*, *moraalinen* ja *episteeminen* polarisaatio¹⁴, jota tarkastelemme tässä lähemmin (Ks. kuvio 1).

Kuten edellä kirjoitimme, ideologinen polarisaatio on ollut perinteinen tapa ymmärtää poliittista polarisaatiota, ja ideologinen polarisaatio viittaa siis puolueiden välisten ideologioiden etäännyntymiseen toisistaan. Affektiivinen käänne tarjosi polarisaatiokeskusteluun näkökulman, jonka mukaan poliittisten ryhmien välinen vihamielisyys voi lisääntyä yhteiskunnassa, vaikeivat ideologiset erot kasvaisikaan. Affektiivinen polarisaatio on linkittynyt vahvasti sosiaalipsykologiseen teoriaan ryhmäidentiteeteistä¹⁵. Ihmisillä on taipumus suosia omaa sisäryhmää ja suhtautua negatiivisesti ulkoryhmää kohtaan. Poliittisesta affektiivisesta polarisaatiosta voidaan

⁸ Nguyen ym. 2022

⁹ Saarinen 2022, 19

¹⁰ Incel lyhennetty sanoista *involuntary celibacy*, vastentahtoinen selibaatti

¹¹ McLaughlin ym. 2020

¹² Saarinen 2022, 31

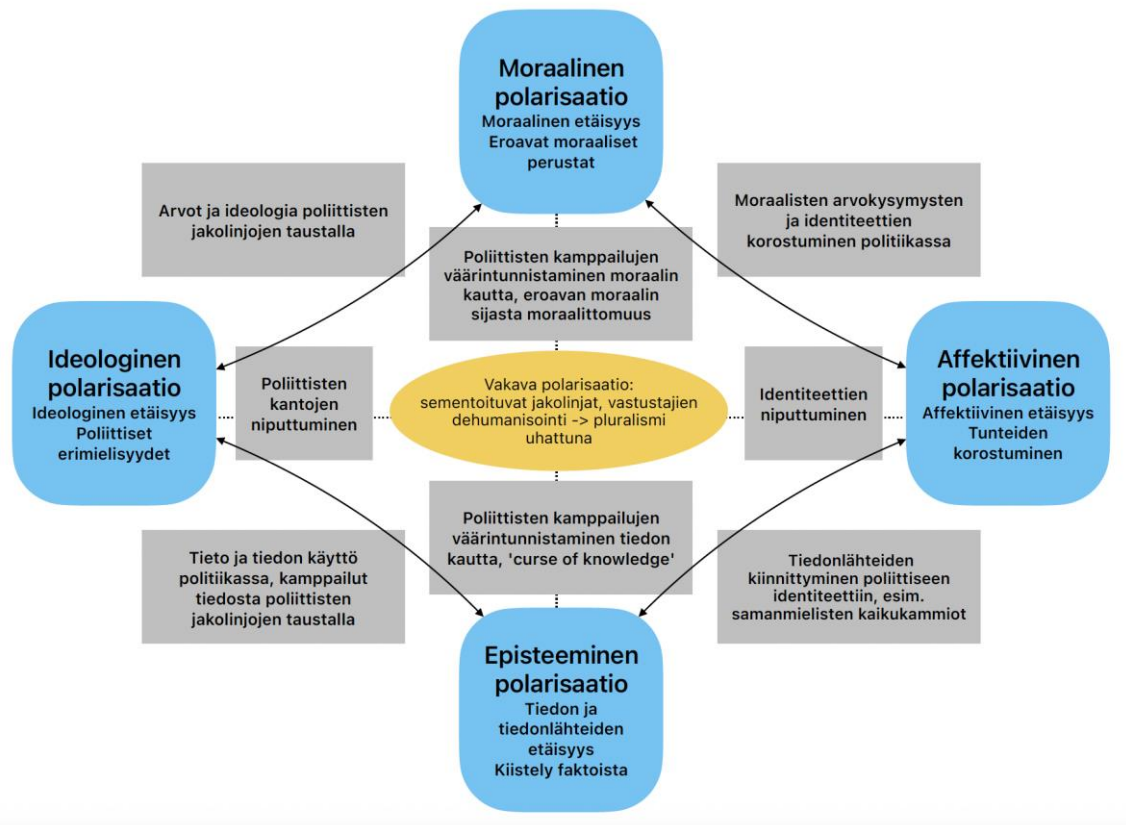
¹³ Yair 2020

¹⁴ Lehtonen & Ylä-Anttila 2024

¹⁵ Tajfel 1981

puhua, kun tällainen ”me” vastaan ”ne” -ajattelu kietoutuu poliittisiin identiteetteihin (tyypillisimmin puolue), ja tuottaa vihamielisyyttä näiden ryhmien välille.¹⁶

Poliittinen polarisaatio, nelijako ja vakavan polarisaation dynamiikat

Kuvio 1. Polarisaation nelijako

Robert Talisse korostaa kirjassaan *Overdoing democracy* (2020) kuinka polarisaatiosta tulee olla huolissaan, jos maailmamme ja elämämme jakaantuvat poliittisia identiteettejä noudatellen ja kaikki alkaa politisoitua. Tällöin puoluekannalla on vahva yhteys kulutustottumuksiin, esteettiseen makuun ja henkilökohtaisiin moraalikäsitteisiin. Seurauksena arjestamme löytyy yhä vähemmän politiikasta vapaita elämänalueita ja poliittiset näkemykset alkavat taipua kulttuurisodaksi.

Toisaalta ideologiat lienevät aina olleet kytköksissä identiteetteihin, eivätkä identiteetit esimerkiksi politiikassa ole millään tavoin uusia asia. Ideologinen polarisaatio ja affektiivinen polarisaatio ovat enemmän tai vähemmän kytköksissä toisiinsa poliittisten

¹⁶ Iyengar ym. 2019

identiteettien kiinnittyessä ainakin jollain tasolla väistämättä poliittisiin kantoihin. Affektiivisen polarisaation tutkimuskentällä onkin käynnissä sekä teoreettisesti että empiirisesti virittynyt keskustelu siitä, palautuvatko epäluottamus ja negatiiviset tunteet puolueiden kannattajien välillä lopulta poliittisiin identiteetteihin vai kuitenkin ideologiaan, eli poliittisiin kantoihin.¹⁷ Selkeää rajanvetoa on ollut toistaiseksi vaikea tehdä.

Affektiivinen polarisaatio saattaa joissain yksittäisissä maissa olla voimakasta, vaikka ideologiset erot puolueiden välillä eivät ole suuria.¹⁸ Arttu Saarinen kirjoittaakin kirjassaan *Vastakkainasettelujen aika*, että 'yhteys ideologisen ja affektiivisen polarisaation välillä löytyy toisinaan', mutta yleistä tulkintaa ei ole mielekästä tehdä.¹⁹ Selvää on, että mikäli havaitaan affektiivisen polarisaation kasvua, täytyy ilmiölle pyrkiä löytämään myös yleisen sosiaalipsykologisen ryhmäkäyttäytymisen (identiteetti) ylittäviä selityksiä, eli osoittaa mikä selittää muutosta.

Ideologisen ja affektiivisen polarisaation ohella poliittista polarisaatiota on hyödyllistä tarkastella moraalien ja tiedon kautta. *Moraalinen polarisaatio* viittaa moraalisten kantojen etäännyntymiseen toisistaan sekä politiikan moralisaatioon. Jonathan Haidtin teorian pohjalta moraalit sitoo ja sokeuttaa.²⁰ Ihminen on luonnostaan moralisoiva, ja omasta moraalista käsin voidaan poikkeavia moraaliperustoja olla tunnistamatta ja tunnustamatta ja siten leimata omasta poikkeavat moraaliset perustat moraalittomiksi – siis pahoiksi²¹. Moraalittomaksi leimaaminen on nähty keskeisenä tekijänä affektiivisen polarisaation taustalla, kun poliittinen vastapuoli demonisoidaan eli muutetaan vastustajasta viholliseksi.²²

Politiikan moralisaatiolla voidaan käsitteellistää sinänsä demokratiaan kuuluvan, poliittisesti eroavien näkemysten ja arvojen kilpailun väärintunnistamista ainoan oikean hyvän ja kestävämmän pahan väliseksi eksistentiaaliseksi kamppailuksi²³. Oikea-väärä korvautuu hyvä-paha -jakolinjalla, jolloin poliittisella vastustajalla ei nähdä legitimitettiin olemassaolollaan. Tämä on omiaan tuottamaan affektiivista polarisaatiota poliittisten ryhmien välille.

Episteemisellä polarisaatiolla viitataan puolestaan tiedon ja tiedon lähteiden jakautumiseen, mihin liittyvät niin sosiaalinen media, mediakentän murros ja jakaantuneisuus (erityisesti Yhdysvalloissa) sekä totuudenjälkeisyyden käsite²⁴. Ilmiölle

¹⁷ Algara & Zur 2023; Dias & Lelkes 2022; Orr & Huber 2020; Orr, Fowler & Huber 2023

¹⁸ Webster & Abramowitz 2017

¹⁹ Saarinen 2022, 34

²⁰ *Bind and blind*, Haidt 2012

²¹ Graham, Haidt & Nosek 2009; Haidt 2012

²² Piazza 2023; ks. myös Mouffe 2005; Talisse 2019

²³ Mouffe 2005, 75

²⁴ Bail ym. 2018; Vihma ym. 2018

keskeistä ovat kamppailut tiedosta, mis- ja disinformaatio sekä esimerkiksi median luotettavuuden haastaminen²⁵. Tiedon käyttäminen poliittisena työkaluna ei ole sinänsä mitenkään uutta, mutta kasvava episteeminen polarisaatio voi tehdä poliittisesta keskustelusta liki mahdotonta, jos mielipiteet ja faktat hämärtyvät. Lisäksi episteemisellä polarisaatiolla voidaan nähdä haitallisia yhteyksiä moraaliseen ja affektiiviseen polarisaatioon. Ihmisillä on havaittu psykologinen taipumus olettaa, että toisella on hallussaan sama tieto kuin itsellä, ja tätä on käsitteellistetty tiedon kirouksena.²⁶ Mikäli tietopohja ja tiedon lähteet etäännyvät, mutta oletamme poliittisissa keskusteluissa episteemisten premissien olevan yhtenevät, erilaisiin johtopäätöksiin päätyvä vastapuoli näyttäytyy helposti moraalittomana (hän tiesi saman, miten *saattoi* päätyä eri lopputulokseen), mikä on omiaan kasvattamaan affektiivista polarisaatiota edellä kuvatun moralisaation dynamiikan kautta²⁷. Lisäksi episteeminen ja affektiivinen polarisaatio voivat näyttäytyä voimakkaana jaon tekemisenä niihin, joilla on ainoaa oikeaa tietoa ja niihin, joilla tätä tietoa ei ole.

Polarisaation vaikutus demokratiaan

Demokratia on tehokas keino tukea yhteiskunnallista vakautta ja turvallisuutta. Jos kovat keinot luoda turvallisuutta viittaavat esimerkiksi maanpuolustukseen, pehmeät keinot liittyvät vahvasti ihmisryhmien välisten tunnepohjaisten jakolinjojen vähentämiseen.

Ideologinen polarisaatio on etenkin monipuoluejärjestelmässä positiivinen ilmiö: yhteiskunta on poliittisesti moniääninen (pluralismi) ja puolueiden väliltä löytyy eroja, mikä voi kannustaa kansalaisia osallistumaan politiikkaan.²⁸ Haitallista ideologisesta jakautumisesta tulee, mikäli yhtäältä poliittiset näkemykset niputtuvat²⁹, ja toisaalta ideologinen polarisaatio kytkeytyy muihin polarisaation ulottuvuuksiin. Moniäänisen demokratian näkökulmasta on ongelma, jos mielipiteiden etäisyyksien sijaan keskeistä on moninaisten poliittisten, eri suuntiin risteävien jakolinjojen tyypistyminen *yhdeksi* hallitsevaksi ja yhteiskuntaa syvästi jakavaksi jakolinjaksi³⁰.

²⁵ Vihma ym. 2018; Ylä-Anttila 2018

²⁶ Beattie & Beattie 2023

²⁷ Beattie & Beattie 2023

²⁸ LeBas 2018; Saarinen 2022, 165; Slater & Arugay 2018

²⁹ *Issue alignment* tai *sorting*, esim. Baldassarri & Gelman 2008

³⁰ Somer & McCoy 2018

Ideologisten erojen tyvistymisen seurauksena yhteiskunnassa luottamus laskee yleisesti³¹, ja erityisesti luottamus demokraattisiin instituutioihin voi romuttua³². Esimerkkeinä voidaan mainita Turkki, Yhdysvallat, Venezuela ja Unkari, joissa poliittinen eliitti on hyökännyt uudella tavalla vapaata lehdistöä kohtaan sekä vastaavasti esittänyt toistuvasti valheellisia tietoja muista poliittisista ryhmistä.³³ Tappio vaaleissa näyttäytyy eksistentiaalisena uhkana³⁴, ja jos sitoutuminen demokratiaan ja demokraattisiin keinoihin vähenee, poliittisen väkivallan uhka vastaavasti kasvaa³⁵, mistä yhtenä äärimmäisenä esimerkkinä on Suomen kansalaisista³⁶.

Affektiivinen polarisaatio muodostuu ongelmaksi, kun yhteiskunnassa erilaiset identiteetit alkavat kietoutua toisiinsa, ja poliittisista identiteeteistä muodostuu niin kutsuttuja megaidentiteettejä³⁷. Toisin sanoen identifioituminen poliittiseen puolueeseen alkaa korreloida yhä enemmän esimerkiksi sosioekonomisen taustan, asuinalueen ja uskonnollisen vakaumuksen kanssa. Yhteiskunta jakautuu yhä enemmän siten, että poliittinen sisäryhmä muodostuu omaksi viiteryhmäksi usealla muullakin elämän osa-alueella, jolloin myös me-ne-asetelman tuottamat negatiiviset tunteet kertautuvat, eikä poliittisen vastapuolen kanssa olla välttämättä tekemisissä arkisilla, ei-poliittisilla areenoilla³⁸.

Haitallinen polarisaatio on demokraattisen pluralismin uhka kahdella tavalla: jakolinjojen niputtuessa poliittinen moniäänisyys saattaa tosiasiallisesti vähentyä, ja lisäksi poliittisten vastustajien olemassaolon legitimitetti kiistetään – heidät nähdään vihollisina, joiden olemassaololle ei ole oikeutusta. Terve pluraali demokratia ei perustu niinkään poliittisten konfliktien puuttumiseen (konsensus), vaan siihen että risteävät konfliktit tasapainottavat toisiaan³⁹. Yhteiskunnallista turvallisuutta uhkaavia merkkejä ovat: 1) poliittisissa kamppailuissa joko moraalitai tieto tunnustetaan väärin ei-poliittiseksi ("vain meillä on ainoa oikea tietomoraali"-ajattelu), 2) tulee vaikeaksi olla ottamatta puolta (neutraaleita kantoja ei siedetä) tai 3) perimmäisistä demokraattisista arvoista ja hyväksyttävistä toimintatavoista ei löydetä yhteistä nimittäjää⁴⁰.

³¹ Rapp 2016

³² Kingzette ym. 2021; Orhan 2022; Svoboda 2019

³³ McCoy, Rahman & Somer 2018

³⁴ McCoy, Rahman & Somer 2018

³⁵ Mason 2018; McCoy, Rahman & Somer 2018; Piazza 2023

³⁶ Saarinen 2022, 94

³⁷ *Social sorting*, ks. Mason 2018

³⁸ Mason 2018; Talisse 2019

³⁹ Törnberg 2022; ks. myös Mouffe 1999, 2005

⁴⁰ Ks. Akboga ym. 2023, miten polarisaatio johtanut demokratiakäsitysten eriytymiseen Turkissa

Affektiivisen polarisaation mittaaminen

Affektiivisen polarisaation mittareita on suunniteltu alkujaan kaksipuoluejärjestelmiä varten, mutta esimerkiksi tunnelämpömittaria voidaan käyttää myös monipuoluejärjestelmissä⁴¹. Tunnelämpömittari on käytetyin ja siinä ihminen pisteyttää kylmä-kuuma-asteikolla suhtautumisensa eri (yleensä poliittisiin) ryhmiin.

Luottamusmittari viittaa luottamuksen kokemukseen päättäjiä, kansalaisia ja yhteiskuntaan kohtaan. Sosiaalista etäisyyttä mitattaessa vastaajalta taas kysytään, miten hän suhtautuisi, jos lapsi menisi naimisiin tietyn poliittisen ryhmän edustajan kanssa. Sosiaalisia etäisyyksiä ja yhteenkuuluvuutta tarkastellaan sen kautta, miten samassa veneessä suomalaiset kokevat olevansa.⁴² Tällä tutkimustavalla päästään lähemmäksi affektiivisen polarisaation kokemusta kuin eriarvoisuuden mielipiteitä tarkastellessa. Samassa veneessä oleminen viittaa siihen, miten ihmiset kokevat empatiaa toisiaan kohtaan ja kuinka he suhtautuvat toisiinsa.⁴³ Mittareiden avulla on mahdollista tarkastella minkälaisia stereotyyppioita ihmiset liittävät eri poliittisiin ryhmiin.⁴⁴ Mittareita voidaan tuki laajentaa mittaamaan muiden kuin poliittisten ryhmien välisiä suhteita.

Näiden kolmen mittarin: tunnelämpömittari, luottamus sekä sosiaalinen etäisyys, lisäksi tarvitaan uusia mittareita mittaamaan esimerkiksi miten paljon vaikutusta yllä mainitulla stereotyyppioilla ja mielipiteillä on ihmisten toimintaan ja käytökseen. Tai kuinka paljon stereotyyppiat vaikuttavat käytökseen sosiaalisessa mediassa, työpaikoilla ja äänestyskäyttäytymisessä. Lisätietoa – ja mittausta tarvittaisiin lisäksi siitä, miten ja mitä reittejä affektiivinen polarisaatio leviää yhteiskunnassa. Uusien mittareiden avulla tulisi pystyä selvittämään, miten ihmisten kokema vahva affektiivinen polarisaatio vaikuttaa heidän arkiseen toimintaansa. Samalla on mahdollista ennakoida paremmin, onko affektiivisella polarisaatiolla vaikutus ihmisten aggressiiviseen viestintätyyliin ja käyttäytymiseen arjessa. Näin päästään kiinni siihen, kuinka suuri turvallisuusuhka affektiivinen polarisaatio on.

⁴¹ Saarinen 2022, 33

⁴² Kekkonen & Ylä-Anttila 2021

⁴³ Saarinen 2022, 117

⁴⁴ Saarinen 2022, 32

2. Affektiivisen polarisaation ajurit

Tutkimusta siitä keitä affektiivinen polarisaatio erityisesti koskee, on vähän. Vähäisten tutkimusten mukaan nuorimmat ja vanhimmat ikäluokat kokevat eniten affektiivista polarisaatiota, ja keski-ikäiset vähiten. Toisaalta tutkimuksissa on havaittu, että kyseessä ei ole välttämättä ikä vaan sukupolvi- ja elämäkokemukset. Esimerkiksi uudet äänestäjäskupolvet ovat näkemyksiltään enemmän polarisoituneita kuin aikaisemmat.⁴⁵ Toisin kuin yleinen keskustelu välillä vaikuttaa viittaavan, ei koulutus ja tiedon lisääntyminen vähennä vastakkainasettelun rakentamista.⁴⁶

Tässä pääluvussa käymme läpi yksilötason tekijöiden sijaan laajempia ajureita polarisaation taustalla. Lähdemme liikkeelle laajemmista yhteiskunnallisista tekijöistä ja tämän jälkeen tuomme esille kuinka sosiaalipsykologiset ryhmätasot tekijät vaikuttavat yksilöiden toimintaan.

Tieto ja tiedon käsittely

Tiedolla, tiedon käsittelyllä ja tiedon eriytyemisellä on vaikutusta affektiiviseen polarisaatioon. Suomessa luottamus tutkittuun tietoon (tieteeseen ja tutkimukseen) on perinteisesti ollut korkea. Maltillista muutosta on kuitenkin tapahtumassa ja erityisesti perussuomalaisten kannattajien keskuudessa epäily mediaa ja tutkimuslaitoksia kohtaan on korkeampi.⁴⁷

Ihmiset pitävät itseään tyypillisesti objektiivisena ajattelijana, muita taas subjektiivisina ajattelijoina. Tätä kutsutaan naiiviksi realismiksi.⁴⁸ Ihmisille on luonnollista suojella oman ”sisäisen maailmamme yhtenäisyyttään”, jota myös kutsutaan *kognitiiviseksi konservatiiviuudeksi*. Tämä pyrkimys vaikuttaa siihen, mitä tietoa otamme vastaan ja mitä tulkintoja siitä teemme.⁴⁹ Kun media tai some tarjoavat yksinkertaista informaatiota, ovat ihmiset taipuvaisia tarttumaan siihen, sillä monimutkaisen tiedon ymmärtäminen vaatii enemmän resursseja⁵⁰.

⁴⁵ Phillips 2022

⁴⁶ Harteveld 2019

⁴⁷ esim. Saarinen ym. 2020

⁴⁸ Motyl 2016

⁴⁹ Rauste-Von Wright, von Wright & Soini 2003, 119

⁵⁰ Saarinen 2022

Vahvistusharha saa meidät kiinnittämään huomiota sellaiseen tietoon tai ilmiöön, joka tukee näkemyksiämme. Elämme kuplissa, joissa tieto ei tavoita meitä laajasti. Emme helposti usko tietoa, joka tulee kuplamme ulkopuolelta. Myös arvot vaikuttavat siihen, mitä tietoa haemme, tulkitsemme ja omaksumme⁵¹. On helppo leimata tieto vääräksi, jos se ei sovi omiin uskomuksiin.

Ihmisten hakiessa nopeita klikkauksia ja viihdyttäviä some-videoita, jäävät laajemmat kokonaisuudet helpommin sivuun ja monimutkaisten asioiden ymmärtäminen käy entistä haastavammaksi.⁵² Vaikka suomalaisilla onkin keskitasoa parempi politiikkatietämys (objektiiviset tiedot politiikasta) on ihmisten poliittinen tietämys rajallista.⁵³ Perinteisesti suomalaiset ovat pitäneet politiikkaa monimutkaisena ja vaikeana ymmärtää, ja tähän on saattanut vaikuttaa konsensushakuisuus.⁵⁴ Toisaalta suomalaisen koulutusjärjestelmän ansioista suomalaisilla nuorilla on varsin laaja yhteiskunnallinen tietämys.⁵⁵

Erilaiset käsitykset maailmasta ja erilaiset tiedot yhteiskunnallisista asioista ei itsessään ole ongelma. Polarisation näkökulmasta ongelma syntyy, kun joku ryhmä näkee itsensä oikean tiedon haltijoina ja määrittää toiset tietämättöminä tai valheellisen tiedon levittäjinä. Seurauksena on moraalista ja episteemistä polarisaatiota. Näitä polarisaation muotoja käsitelimme edellisessä luvussa (Polarisaation nelijako). Esimerkiksi todennäköistä on, että eri puolueet tai ryhmät vetoavat tutkittuun tietoon eri asioissa ja eri tavoin⁵⁶. Tiedon ulkopuolelle ei kuitenkaan voi jättää erilaisia intressejä, ideologioita ja identiteettejä, sillä ne vaikuttavat aina siihen, miten erilaisia totuuksia yhteiskunnassa on. Keskusteluissa olisikin hyvä paljastaa omat intressinsä, sillä näin keskustelu on läpinäkyvämpää ja rakentavampaa. Tunteilla on toiminnassa joka tapauksessa aina jonkinlainen rooli.

Politiikan uudet arvoulottuvuudet

Anthony Giddensin mukaan 1980-luvulta lähtien on siirrytty yhä enemmän eksistentiaalisesta ontologiseen epävarmuuteen. Koska ihmiset eivät enää taistele hengissä pysymisen puolesta, hakevat he varmuutta identiteettiin liittyviin haasteisiin.⁵⁷

⁵¹ Saarinen 2022, 42

⁵² Kayam 2017

⁵³ Oscarsson & Rapeli 2018

⁵⁴ Koskimaa & Rapeli 2020

⁵⁵ Mehtäläinen, Niilo-Räme ja Nissinen 2017

⁵⁶ Saarinen 2022, 44

⁵⁷ Giddens 1991

Perinteinen vasemmisto-oikeisto -jako on viimeisen muutaman vuosikymmenen aikana saanut rinnalleen yhä vahvemmat arvoihin perustuvat identiteettijaot.

Yhtenä polarisaation ajurina on tutkimuskirjallisuudessa pidetty uusien arvoulottuvuuksien merkityksen kasvua politiikassa, poliittisten identiteettien murrosta ja identiteettipolitiikkaa. Länsimaissa voidaan nähdä tapahtuneen niin kutsuttujen post-materialististen arvojen nousua perinteisten, talouteen ja intressipolitiikkaan keskittyvien poliittisten teemojen rinnalle. Samalla länsimaiset yhteiskunnat ovat tulleet vähitellen liberaalimmiksi, kun esimerkiksi ympäristönsuojelu, vähemmistöjen oikeudet ja sukupuolten välinen tasa-arvo ovat edistyneet, ja tämä on johtanut kulttuuriseen (konservatiiviseen) vastaiskuun⁵⁸. Suomessakin politiikkaa on hahmotettu 2000-luvun aikana yhä enemmän vasemmisto-oikeisto-akselin lisäksi GAL-TAN-arvoulottuvuuden kautta, jossa konservatiiviseksi luokiteltava TAN viittaa tradition, auktoriteetin ja nationalismiin arvoihin, ja liberaali GAL puolestaan vihreyteen, vaihtoehtoisuuteen ja vapauteen⁵⁹. Toisin sanoen liberaalit puolustavat esimerkiksi vähemmistöjen oikeuksia, ja konservatiiveille tärkeitä arvoja ovat turvallisuus ja isänmaallisuus⁶⁰.

Politiikan uusi, varsin moraalisesti väritynyt arvoulottuvuus on johtanut identiteettien ja elämäntyylien korostumiseen politiikassa, mitä on pidetty keskeisenä poliittisen järjestelmän murroksen sekä nykypolarisaation kannalta. Identiteettien korostuminen politiikassa on yhdistetty tutkimuskirjallisuudessa laajasti mediaympäristön murrokseen ja erityisesti sosiaalisen median merkityksen kasvuun. Jos ennen (erityisesti poliittinen) identiteetti määrittyi vahvasti luokan, asuinpaikan, äidinkielen tai koulutuksen mukaan, on mahdollisia identiteetin rakennuspalikoita nykyään enemmän. Identiteettiin liittyvät kysymykset kuten seksuaalisuus ja sukupuoli ovat toki aiemminkin olleet tärkeitä, mutta nykyisin ne ovat ennen näkemättömän vahvasti politisoituneita kysymyksiä⁶¹. Tutkimuksissa on havaittu, että esimerkiksi sisällissota on 12 kertaa epätodennäköisempää yhteiskunnissa, joissa etnisuus poikkileikkaa toisen sosiaalisen identiteetin, kuten luokan, maantieteellisten seikkojen tai uskonnon kanssa⁶².

Identiteettien korostuessa, ihmiselle luontainen arvostuksen vaatimus voi rajautua tiettyyn omaan identiteettiin, tarkoittaa se sitten kuulumista seksuaaliseen tai etniseen vähemmistöön tai "valkoisiin lihaa syöviin heteromiehiin". Samalla politiikan käyttövoimaksi näyttävät tulleen kokemukset juuri oman ryhmän laiminlyömisestä, väheksynnästä tai pilkasta⁶³. Francis Fukuyama kutsuu tätä ilmiötä kaunan politiikaksi,

⁵⁸ Norris & Inglehart 2019, 32–33

⁵⁹ GAL-TAN: Green-Alternative-Libertarian – Traditional-Authoritarian-Nationalist, ks. Isotalo ym. 2020, 290–291

⁶⁰ Fukuyama 2020, 22–23

⁶¹ Saarinen 2022

⁶² Gubler & Selway 2012

⁶³ Fukuyama 2020, 16

josta seuraa tasa-arvon vaatimuksen sijaan oman identiteettiryhmän ylivertauuden representointiin ja siten toisten ryhmien näkemiseen uhkana omalle identiteetille, mikä polarisoi yhteiskuntaa⁶⁴.

Identiteettikeskeisyydellä on merkitystä siihen, miten ja ketä äänestetään.⁶⁵ Monet poliittiset suuret kysymykset liittyvät ihmisten elämäntapoihin, jolloin ne nähdään hyökkäyksenä identiteettiä kohtaan. Siksi muun muassa ilmastonmuutoksen hillitseminen hiilidioksidipäästöjä vähentämällä voidaan kokea suurena uhkana, koska se edellyttää elämäntapojen ja samalla identiteetin muokkaamista. Asiasta tulee hyvin henkilökohtainen ja kyky nähdä faktoja heikkenee⁶⁶.

Polarisaatiosta seuraa yhteiskunnan *ylipolitisoituminen*, jolloin näennäisen ei-poliittisistakin aiheista tulee jakavia, poliittisiin identiteetteihin kiinnittyneitä ja moraalisesti latautuneita kiistan kohteita⁶⁷. Polarisaation riskit kasautuvat, jos vapaa-ajan harrastukset, esteettinen maku tai henkilökohtainen moraalitulevat poliittisiksi ja jakolinjoja tuottaviksi, eikä yhteiskunnasta löydy politiikasta vapaita kohtaamisen paikkoja⁶⁸. Tällöin sinänsä arkisista asioistakin tulee identiteettipolitiikan välineitä.

Median rooli ja haasteet

Perinteistä mediaa ainoana, koko kansan tiedonlähteenä haastavat paitsi monet sosiaalisen median alustat, myös kansainvälinen perinteinen media, jota yhä useampi suomalainen tai Suomessa asuva seuraa. Lisäksi Suomessa elää ja työskentelee kasvava määrä ihmisiä, joita suomenkieliset uutiset eivät tavoita.

Monissa maissa, kuten Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa media on jakautunut kohtalaisen vahvasti puolueittain. Suomessa ei ole vastaavaa tilannetta. Toki uutisia voidaan silti lukea varsin eri tavalla tulkiten⁶⁹ ja Suomessakin on toisistaan hyvin voimakkaasti eroavia käyttäjäryhmiä. Ihmiset, jotka käyttävät laajasti mediaa ovat yhä koulutetumpia ja liberaalimpia, ja taas suppeita medialähteitä käyttivät konservatiivisemmat ja yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevat. Haasteena median kapeassa käytössä on, että silloin ihminen on yksipuolisen informaation varassa. Kokemus yhteiskunnallisesta todellisuudesta on monipuolisempi, kun seurataan laajasti

64 Fukuyama 2020, 40, 153

65 Metzel 2019

66 Saarinen 2022

67 DellaPosta, Shi & Macy 2015; Iyengar ym. 2019; Talisse 2019

68 Talisse 2019

69 Saarinen 2022

eri medioita. Joka viides suomalainen kuuluu tähän suppeasti mediaa käyttävään ryhmään, joka on tosin pienentynyt vuosien 2007 ja 2018 välillä.⁷⁰

Perinteisen median rinnalle on viime vuosina tullut Suomessa useita uusia toimijoita, kuten ennen kaikkea sosiaalisen median alustoilla toimivia pieniä vaihtoehtomedioita. Mediakentän suuri muutos on, ettei perinteinen media enää ole ainoa sisällön tuottaja ja informaation jakaja. Mahdollisuudet ei-toivotuille tulkinnoille ja vaikutuksille kasvaa mis, mal- ja dis-informaation muodossa⁷¹. Yhdysvalloissa polarisoitunut ympäristö on vahvasti esillä juuri erilaisten vaihtoehtoisten mediatoimijoiden kautta, joissa toisen puolueen määrittämiseen voidaan käyttää vahvaakin kieltä. Toisaalta Suomessa on viime vuosien aikana nähty viittauksia fasisteihin ja kommunisteihin, vaikkakin enemmän uutistekstien kommenttiosioissa ja erityisesti sosiaalisen median alustoilla, kuin itse uutisissa. Myös termi ”vihervasemmisto” on saamassa samankaltaisia konnotaatioita. Tämänkaltaiset kärjistetyt viittaukset ovat yleisiä, kun keskitytään ja korostetaan toisen puolueen skandaaleja kohtuuttomasti, lisäämällä näin vihamielisyyttä toista ryhmää kohtaan⁷².

Erityisen haitallista on puute tasapainoisesta sisällöstä, mikä saattaa ajaa äärimmäisiin ideologisiin ajattelupositioihin, joka lisää affektiivista polarisaatiota.⁷³ Tämä yhteys ei kuitenkaan ole selvä, sillä on loogista, että jo valmiiksi vahvasti polarisoitunut henkilö on motivoitunut katsomaan omaa ajatusmaailmaansa tukevia kanavia ja uutisia, joten uutiset itsessään eivät aiheuta polarisaatiota. Toisaalta tutkimusten mukaan jatkuva altistuminen puolueuskollisille uutisille vahvistaa äärimmäisiä asenteita⁷⁴. Tutkimuksissa on kuitenkin myös havaittu, että esimerkiksi amerikkalaiset valitsevat pääsääntöisesti ideologisesti neutraalia sisältöä televisioonsa, joten vaikka affektiivinen polarisaatio lisääntyisi puolueuskollisten uutisten ohella, harvempi rajaa kuitenkaan katsomisensa vain tietyn identiteetin tai ideologian ympärille⁷⁵.

Suomessa perinteisesti neutraaleiksi toimijoiksi mielletyt suuret mediat ovat saaneet viime vuosina kritiikkiä ideologisuudesta ja puolueellisuudesta. Suomalainen poliittinen eliitti on historian aikana kritisoinut ennenkin mediaa ideologiseksi ja puolueelliseksi. Viimeisten vuosien aikana uusi piirre kuitenkin on, että perinteisestä mediasta on tehty yksi politiikan osapuoli ja pyritty leimaamaan se epäluotettavaksi. Lisäksi suomalaiset journalistit ovat jatkuvien vaikutusyritysten kohteena, samalla kun resurssit ja

⁷⁰ Heikkilä, Leguina ja Purhonen 2020

⁷¹ Mis-informaatioissa väärää tietoa jaetaan tahattomasti. Dis-informaatio tarkoittaa väärään tiedon tuottamista (ja jakamista) tietoisena haitasta. Mal-informaatioissa oikeaa tietoa jaetaan tietoista haittaa tai vahinkoa aiheuttaen.

⁷² Iyengar ym. 2019

⁷³ Webster & Abramowitz 2017

⁷⁴ Levendusky 2013

⁷⁵ Gentzkow & Shapiro 2011

taloudelliset toimintaedellytykset ovat kaventuneet⁷⁶. Perinteisen median kritisointi tapahtuu Suomessa ennen kaikkea sosiaalisen median alustoilla.

Sosiaalisessa mediassa samanmieliset ihmiset löytävät toisensa ja liittyvät yhteen, toisaalta some mahdollistaa eri ryhmien välisten vastakkainasettelujen voimistumisen⁷⁷. Tutkimusten mukaan ”poliittisia sisältöjä koskevat valheet leviävät sosiaalisessa mediassa faktoja nopeammin ja laajemmalle yleisölle”⁷⁸. Toisaalta sosiaalinen media mahdollistaa käyttäjilleen uudenlaisen informaation löytämisen ja vuorovaikutuksen sellaisten ihmisten ja ryhmien kanssa, joiden poliittiset näkemykset poikkeavat henkilön omista.

Sosiaalisen median myönteisiin puoliin kuuluu, että se on tarjonnut kanavan turhautumisen ilmaisemiselle sellaisille, jotka eivät äänestä ja jotka eivät luota poliitikkoihin tai instituutioihin⁷⁹. Sosiaalisen median poliittisiin keskusteluihin osallistuminen ei ole kuitenkaan lisännyt äänestysaktiivisuutta merkittävästi niiden keskuudessa, jotka eivät yleensä äänestä.⁸⁰ Jos ennen ajateltiin äänestämisen olevan ainoa keinoa osallistua ja vaikuttaa, on sosiaalinen media muuttanut tätä merkittävästi. Sosiaalisessa mediassa voidaan ilmaista tunteita politiikkaa kohtaan ja liittyä ja identifioitua eri ryhmiin. Kansalaiset pystyvät kokevansa vaikuttavan monin eri tavoin sosiaalisen media avulla.⁸¹

Sosiaalisen median myötä affektiiviselle polarisaatiolle on ilmaantunut aivan uudenlainen alusta. Sisäministeriön Delfoi-paneelin⁸² asiantuntija kirjoittaa kommentissaan siitä, miten ilmiö sinänsä ei ole uusi, mutta sen leviämisen kanavat ja volyyymi ovat:

Erittäin tunnepohjaista, aggressiivista ja vastakkainasetteluun perustuvaa puhetta, jota on tuotu esille mediassa, kulttuurissa ja kaikilla turuilla ja toreilla on esiintynyt aiemminkin eräänlaisina aaltoina. Tästä löytyy lukuisia esimerkkejä vaikkapa USA:sta, mm. rotuerottelun aika, vuoden 1919 punainen kesä, 60-luvun kuuhunta. Toisaalta tämä asetelma on huolestuttava, toisaalta lohdullinen: koska asiassa ei ole pohjimmiltaan mitään uutta voidaan sen kanssa pärjätä, toisaalta se vaatisi aikamme teknologian käytön rajaamista lailla, mikä ei ole helppoa.⁸³

⁷⁶ Hiltunen 2022

⁷⁷ Saarinen 2022

⁷⁸ Vosoughi ym. 2018

⁷⁹ Koivula, Malinen & Saarinen 2022

⁸⁰ Gerl, Marschall & Wilker 2017

⁸¹ Saarinen 2022

⁸² Keväällä 2023 koostettu ennakkoinnin Delfoi-paneeli, johon osallistui 72 asiantuntijaa eri aloilta.

⁸³ Delfoi-paneeli 2023

Viimeisen vuosikymmenen aikana ilmastonmuutos ja maahanmuutto ovat nousseet polarisoiviksi aiheiksi ja saaneet aikaan hyvin tunnepohjaisia keskusteluja ja väitteitä⁸⁴. Lisäksi aika ajoin keskusteluun nousee lyhyeksi ajaksi muita yksittäisiä polarisoivia teemoja. Esimerkiksi korona-aikaan maskikeskustelut eivät nousseet eduskunnassa puolueiden välillä tunnepohjaisiksi ja vahvasti polarisoiviksi⁸⁵, mutta sen sijaan sosiaalisessa mediassa tilanne oli toinen. Joukko suomalaisia kävi affektiivista poliittista keskustelua maskeista koronapandemian aikaan. Ehkä välillä olisikin hyvä tarkastella niitä asioita, jotka eivät herätä tunteita, jotta meillä ei menisi tärkeitä kehityssuuntia ohi. Kuten toinen Delfoi-paneelin⁸⁶ asiantuntija kommentissaan muistuttaa:

“Monet sellaiset asiat, jotka eivät tunteita herätä, voivat edetä rauhassa ja häiriöttä. Harva meistä esim. tietää, mitä kemianteollisuudessa tai kasvinjalostuksessa tapahtuu, vaikka siellä jos missä otetaan tulevaisuuden kannalta ratkaisevia kehitysaskelaita. Kuitenkin eniten huolissani olen niistä asioista, jotka eivät herätä tunteita, tai herättävät liian vaikeita tunteita, ja jäävät siksi vaille ratkaisua.”

Sosiaalisen median alustoilla affektiivinen polarisaatio korostuu tyypillisesti siksi, että rajat, jotka estäisivät negatiivisten tunteiden ilmaisun kasvokkain tapahtuvassa kohtaamisessa, puuttuvat. Siksi ilmaisut ja kommentit voivat olla hyvinkin vahvoja⁸⁷ ja ideologisiin ääripäihin sijoittuvia⁸⁸. Alustat eivät ole pystyneet lunastamaan odotuksia tietopohjaisen ja keskustelevan demokraattisen kulttuurin edistämiseksi vaan pikemminkin tukeneet tunnepitoisesti kehystettyä viestintää.⁸⁹ Sosiaalinen media luo kuvaa todellisuutta äärimmäisemmästä tai kärkkäämmästä poliittisesta keskustelusta⁹⁰. Se heittää ihmisen toisinaan keskelle kansallista poliittista sotaa ja vaatii valitsemaan puolensa⁹¹.

Ihmisten lisäksi sosiaalisessa mediassa algoritmit osallistuvat tiedon valikointiin. Voidaankin puhua hypesilmukasta (*hype loop*), jossa omat verkostot, tietokoneen algoritmit ja omat valinnat tukevat algoritmeja, jotka kierros kierrokselta yksinkertaistavat sisältöjä. Näin valta keskittyy suurille teknologiayhtiöille, joiden kanavissa väärät tiedot leviävät⁹². Hannu-Pekka Ikäheimon mukaan: ”Somen toimintalogiikkaan on sisäänrakennettu mekanismi, joka vahvistaa olemassa olevia käsityksiämme

⁸⁴ Chen et al 2021.

⁸⁵ Lehtonen & Ylä-Anttila 2024

⁸⁶ Delfoi-paneeli 2023

⁸⁷ Saarinen 2022

⁸⁸ Koiranen ym. 2020

⁸⁹ Knuutila & Laaksonen 2020

⁹⁰ Saarinen 2022

⁹¹ Törnberg 2022

⁹² Ikäheimo & Vahti 2021

maailmasta”.⁹³ Sosiaalisen median vaikutukset demokratiaan ja kansalaisten luottamukseen ovatkin puhuttaneet viime vuosina esimerkiksi Brexit-äänestyksen myötä.

Jos katsomme affektiivista polarisaatiota vahvasti sosiaalisen median keskusteluiden kautta, kokonaiskuva vääristyy osittain. Valtaosa suomalaisista ei osallistu tunteelliseen poliittiseen keskusteluun esimerkiksi X:ssä. Poliitiikan aktiiviseuraajille eli toimittajille, tutkijoille tai politiikassa itse toimiville kokonaiskuva polarisaation voimakkuudesta saattaa olla siis vinoutunut.⁹⁴ Aiheellista on myös tiedostaa se, että liiallinen vastakkainasettelun korostaminen voi osaltaan kasvattaa vastakkainasettelua. Huolipuhe polarisaatiosta voi siis itsessään vaikuttaa turvallisuuden kokemuksiin haitallisesti yhteiskunnassa.

Poliittinen eliitti ja populismi

Polarisaatio on *poliittista* myös siinä merkityksessä, että poliittiset toimijat voivat tuottaa polarisaatiota ja hyötyä siitä, ovathan erilaiset jakolinjat, konfliktit ja kamppailut monesti politiikan kovaa ydintä ja mobilisoinnin välineitä.⁹⁵ Tutkimuskirjallisuudessa poliittisen eliitin rooli polarisaation tuottajana on ollut keskeinen, ja Yhdysvalloissa on käyty laajaa akateemista keskustelua, koskeeko polarisoituminen itse asiassa vain kapeaa poliittista eliittiä vai kansakuntaa laajemminkin.⁹⁶ Poliittisen eliitin suhdetta kansaan eräänlaisena suunnannäyttäjänä voidaan joka tapauksessa pitää keskeisenä polarisaation kannalta⁹⁷, jolloin poliittisen eliitin roolin polarisaation hillitsijänä voidaan nähdä korostuvan. Esimerkiksi koronakriisissä kansanedustajat toimivatkin Suomessa kansallista yhtenäisyyttä korostaen ja polarisaatiota loiventaen yli puolue- sekä hallitus- ja oppositiorajojen⁹⁸, ja samankaltaista depolarisoitumista näyttäisi tapahtuneen Venäjän hyökättyä Ukrainaan⁹⁹. Molemmat kriisit vaikuttavat kuitenkin tuottaneen enemmän väliaikaisen yhtenäisyyttä korostavan vaiheen kuin laajemman yhteiskunnallisen ilmapiirin muutoksen.

Keskusteltaessa poliittisesta eliitistä, politiikan voimasuhteista ja polarisaatiosta, on oikeistopopulismien nousu otettava huomioon – polarisaatiosta ei voi kirjoittaa uskottavasti huomioimatta populismia.¹⁰⁰ Yhtäältä populistiseen poliittiseen pelikirjaan

⁹³ Saarinen 2022, 81

⁹⁴ Koiranen 2022, Saarinen 2022

⁹⁵ McCoy, Rahman & Somer 2018; McCoy & Somer 2019

⁹⁶ Esim. Abramowitz & Saunders 2008; Baldassarri & Bearman 2007; Fiorina 2006; Iyengar ym. 2019

⁹⁷ Moral & Best 2023

⁹⁸ Lehtonen & Ylä-Anttila 2024

⁹⁹ Xia ym. 2023

¹⁰⁰ Kekkonen 2023, 56

kuuluu klassisesti jaon tekeminen todelliseen kansaan ja korruptoituneeseen eliittiin, ja tämän lisäksi nykyisen nativistisen oikeistopopulismien keskeisenä piirteenä voidaan pitää jaon tekemistä meihin ja niihin, eli kansaan ja ulkopuolisiin (maahanmuuttajat, mutta myös muut vähemmistöt)¹⁰¹. Viime vuosina populismien uusin suuntaus on korostanut asiantuntijuutta retoriikassaan. Teknopopulismien mukaan ideologian sokaisemien poliitikkojen ei pitäisi tehdä tärkeitä yhteiskunnallisia päätöksiä vaan sen sijaan asiantuntijoiden¹⁰². Teknopopulistien käsitys tiedosta on kuitenkin kovin valikoiva. Kyse on siitä, että tiedon avulla ajetaan omia intressejä ja korostetaan perinteisten poliittisten toimijoiden rappiota eli tehdään vahva jakolinja.

Vaikka oikeistopopulismien nousu on kiistatta vaikuttanut yhteiskuntien polarisoitumiseen, tässä olennaisena dynamiikkana toimii suhtautuminen populistisiin – (eliitin) antipopulistinen vastareaktio. Stavrakakis esittää, että nimenomaan antipopulistiset puhelijat ovat erityisen demonisoivia ja viholliskuvia luovia¹⁰³, ja esimerkiksi Britannian Brexit-äänestys sekä Yhdysvaltain presidentinvaalit vuonna 2016 synnyttivät kommentaarien ja selitysten virran miksi ”kansaa äänestettiin väärin”¹⁰⁴. Populistiset poliittiset toimijat voivat käyttää tällaista antipopulismia edelleen politiikkansa välineenä ja siten vahvistaa positiotaan yhteiskunnallisen eliitin vastaisena voimana.

Tutkittaessa puolueiden kannattajien suhtautumista muihin puolueisiin on havaittu, että oikeistopopulismi lisää affektiivista polarisaatiota kaksisuuntaisesti. Oikeistopopulistien kannattajat suhtautuvat negatiivisesti ’vanhoihin puolueisiin’, ja samalla muiden puolueiden kannattajat, erityisesti liberaali vasemmisto, suhtautuvat vielä negatiivisemmin oikeistopopulisteihin¹⁰⁵. Suomessa perussuomalaisen nousu suureksi puolueeksi on kiistatta muuttanut poliittista toimintaympäristöä¹⁰⁶, ja mitattaessa suhtautumista puolueiden kannattajien välillä tulokset ovat samansuuntaisia. Perussuomalaisen kannattajat suhtautuvat negatiivisesti muihin puolueisiin, mutta vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat suhtautuvat vielä negatiivisemmin heihin.¹⁰⁷ Seurauksena on muotoutunut affektiivisia poliittisia blokkeja, joskin hieman epäsymmetrisesti: yhtäältä vasemmistoliiton, vihreiden ja SDP:n kannattajat suhtautuvat positiivisesti toisiinsa vasemmalla, kun taas oikealla tilanne on hajanaisempi, ja erityisesti perussuomalaisen kannattajat ovat suurimmaksi osaksi muista erillään niin kutsutussa tyytymättömien poliittisessä blokissa.¹⁰⁸

¹⁰¹ Hartevelde ym. 2022; Herkman 2019, 63–64; Moffit 2015; Mudde & Rovira Kaltwasser 2017

¹⁰² Bertsou & Caramani 2020

¹⁰³ Stavrakakis 2018

¹⁰⁴ Fukuyama 2020, 9; Mounk 2018, 1–2

¹⁰⁵ Hartevelde ym. 2022

¹⁰⁶ Borg ym. 2020, 54–55

¹⁰⁷ Westinen ym. 2020, 324–325

¹⁰⁸ Kekkonen & Ylä-Anttila 2021

Politiikan blokkiutuminen voi rikkoa suomalaista perinnettä, jossa hallitusyhteistyötä voidaan tehdä laajasti politiikan eri laitojen välillä, ja Suomessa käytiinkin runsaasti julkista keskustelua blokkiutumisesta ja eri puolueiden valmiudesta yhteistyöhön perussuomalaisten kanssa eduskuntavaalien 2023 yhteydessä. Kaweckin ja Kekkosen mukaan joitakin merkittäviä muutoksia onkin Suomessa blokkiutumisen osalta tapahtunut. He kirjoittavat oikeusministeriölle tehdyn raportin johtopäätöksissä seuraavasti:

”Eryteisesti kolme punavihreää puoluetta (SDP, vasemmistoliitto ja vihreät) ovat lähentyneet toisiaan äänestäjien silmissä. Samanlainen muutos voidaan havaita oikealla puolella erityisesti kokoomuksen ja perussuomalaisten, mutta myös kokoomuksen ja kristillisdemokraattien äänestäjien keskuudessa. Vaikka vielä on liian aikaista puhua virallisista poliittisista blokeista, tämä ehdottomasti viittaa ”protoblokkien” muodostumiseen. Jos Suomi siirtyy kohti blokkijärjestelmää, kuten sen affektiivisesti polarisoituneemmat pohjoismaiset naapurit, herää kysymys siitä, lisääntyisikö myös affektiivinen polarisaatio tämän seurauksena.”¹⁰⁹

Perussuomalaisten noustua hallitukseen keskustelu yhteistyön mahdollisuudesta erityisesti moraalisen arvopohjan eroavuuden vuoksi oli vilkasta. Oikeistopopulistien nousun hallitukseen voidaan ajatella vähentävän polarisaatiota, mikäli se johtaa valtavirtaistumiseen ja siten laajentuvaan legitimizeettiin. Toisaalta oikeistopopulistien pääsy valtaan voi vahvistaa heihin kohdistuvaa vastareaktiota.¹¹⁰ Samaan aikaan antipopulistinen vastareaktio vaikuttaa voimistuneen, ja vastakkainasettelu hallituksen ja opposition (kuten parlamentarismiin kuuluu), mutta myös hallituspuolueiden kesken, sekä laajemmin kansalaisyhteiskunnassa näyttäisi kasvaneen. Hanna Wass kollegoineen näkevät mahdollisia merkkejä ilmassa politiikan blokkiutumisen jatkumisessa myös seuraavissa eduskuntavaaleissa. Heidän mukaansa, tilanne jatkuu nykyisen kaltaisena, jos kokoomuksen ja SDP:n sinipunayhteistyölle ei ole edellytyksiä seuraavienkaan vaalien jälkeen.¹¹¹

¹⁰⁹ Kaweck & Kekkonen 2024, 239

¹¹⁰ Hartevelde ym. 2022

¹¹¹ Wass ym. 2024

Kielen vaikutus affektiiviseen polarisaatioon

Kielellä on vaikutusta siihen, miten ihmiset asettuvat vastakkain tai samalle puolelle eri ryhmien kanssa. Kieli, sen käyttö ja muokkaantuminen aiheuttavat vahvoja reaktioita ihmisissä. Tästä esimerkkinä ovat muutokset tutuissa tuotenimissä, kuten vaikkapa Eskimo-puikot, sekä sukupuolineutraalit termit ja niihin liittyvä keskustelu. Oikein valitut sanat voivat parhaimmillaan aktivoida ihmisiä politiikkaan, pahimmillaan ne lisäävät affektiivista polarisaatiota¹¹². Vihamielinen kieli on sekä affektiivisen polarisaation syy että seuraus¹¹³. Vihapuheessa on kyse aggressiivisesta ja leimaavasta keskustelukulttuurista. Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission mukaan vihapuhe sisältää:

”henkilöön tai henkilöryhmään kohdistuvan halventamisen, vihan tai panettelun tukemisena tai edistämisenä tai siihen yllyttämisenä sekä tähän henkilöön tai henkilöryhmään kohdistuvana ahdisteluna, solvaamisena, kielteisenä stereotyypittelynä, leimaamisena tai uhkailuna ja kaikkien edellä mainittujen ilmaisujen oikeuttamisena ”rodun”, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, iän, vammaisuuden, kielen, uskonnon tai vakaumuksen, biologisen tai sosiaalisen sukupuolen, sukupuoli-identiteetin, seksuaalisen suuntautumisen ja muun henkilökohtaisen ominaisuuden tai aseman perusteella”¹¹⁴

Usein vihapuhe kohdistuu juuri tiettyihin väestöryhmiin. Termi ilmestyi 2000-luvun alussa julkiseen keskusteluun Suomessa¹¹⁵. Polarisaation fragmentoima yhteiskunta ruokkii vihapuhetta ja ääriliikkeitä.¹¹⁶ Ne saavat voimansa ihmisten peloista ja ahdistuksesta, joihin tarjotaan ratkaisuja syyttämällä tiettyjä ryhmiä. Vihapuhe on Suomessakin osittain jopa normalisoitunut¹¹⁷. Tässä voi olla kyse myös siitä, että vihapuhe on käsitteenä politisoitunut. Tutkimusten mukaan perussuomalaiset eivät koe vihapuhetta samanlaiseksi ongelmaksi kuin muiden puolueiden kannattajat.¹¹⁸

Jos vihapuheesta tulee osa poliittista puhetapaa, saattaa se muuttaa poliittisten instituutioiden toimintaa ja legitimaatiota. Vihapuhe kun ”on vallankäyttöä ja uhkaa laajan ihmisjoukon sananvapautta”¹¹⁹. Vihapuhe synnyttää pelkoja ihmisten keskuudessa ja

¹¹² Saarinen 2022

¹¹³ Saarinen 2022, 125

¹¹⁴ ECRI 2015

¹¹⁵ Saarinen 2022, 131

¹¹⁶ Sunstein 2017

¹¹⁷ Saarinen 2020, 131

¹¹⁸ Saarinen ym. 2020

¹¹⁹ Saarinen 2020, 131

rajoittaa osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun. Oikeusministeriön Osaavat-hankkeen mukaan vihapuheen kohteeksi joutuminen vaikuttaa muun muassa yleiseen turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen terveyteen ja viranomaisluottamukseen. Hankkeen julkaisussa nostetaan esille, etteivät viharikokset kohdistu vain yksilöön vaan koko siihen ryhmään, johon uhri kuuluu tai hänen oletetaan kuuluvan.¹²⁰

Vihapuhe ja viharikokset heikentävät demokraattisen yhteiskunnan ja oikeusvaltion perustaa vaikuttaessaan ihmisten osallisuuteen ja erilaisten mielipiteiden näkyvyyteen.¹²¹ Kynnys ottaa osaa keskusteluun nousee niillä, jotka ovat jo valmiiksi arkoja käyttämään sananvapauttaan¹²². Vihapuhe voi jopa johtaa fyysiseen väkivaltaan. Ongelmana on, että se yleensä kohdistuu niihin ihmisiin, jotka ovat muutenkin jo haavoittuvassa asemassa vailla vahvaa suojautumista vihapuheelta¹²³.

Affektiiviselle polarisaatiolle on tyypillistä, että yksittäisten toimijoiden tahallisella ja tietoisesti loukkaavalla kielenkäytöllä pyritään demonisoimaan toisten ryhmien edustajat. Tietoisesti loukkaavalla kielenkäyttöä käyttävät erityisen polarisoivasti tahot, jotka tavoittelevat näkyvyyttä, huomiota, valtaa ja kunniaa, mutta myös sellaiset tahot, joille yhteiskunnallisen luottamuksen ja eheyden rapautuminen on hyödyllistä. Tästä esimerkkinä on trollien ja trollifarmien käyttö, jotka syöttävät valesometilien ja bottien kautta aidolta vaikuttavaa informaatiota ja kommentteja erilaisille sosiaalisen median kentille. Trollifarmien pyörittämisen hoitavat algoritmit, jotka eivät tarvitse resursseja toimiakseen. Eräässä selvityksessä 65 tutkittavasta maasta 38:ssä poliittiset johtajat käyttivät trollifarmeja vaalitulosten manipuloimiseen¹²⁴. Tutkimusten mukaan Suomen kaltaiset maat, joissa media on korkealuokkaista, haavoittuvuus manipulaatiolle esimerkiksi vaalien yhteydessä on kasvanut. Lisäksi ihmiset, jotka eivät ole tietoisia trolleista ovat niiden vaikutuksille alttiimpia¹²⁵. Toisaalta affektiivisesti polarisoiva kielenkäyttö tai toiminta voi olla myös tiedostamatonta, kun kaksi ryhmää asetetaan vastakkain vaikkapa uutisotsikoissa¹²⁶. Lisäksi on hyvä muistaa, että vaikka vihapuhetta on verkossa paljon, sitä tuottaa melko pieni määrä ihmisiä¹²⁷. Uhreja ja vihapuheelle altistujia onkin vastaavasti moninkertainen määrä.¹²⁸

¹²⁰ Aaltonen 2022.

¹²¹ Aaltonen 2022.

¹²² Jauhola ym. 2022

¹²³ Saarinen 2022, 132.

¹²⁴ Freedom House 2017

¹²⁵ Denter & Ginzburg, 2023

¹²⁶ Saarinen, 2022.

¹²⁷ Kaakinen 2018.

¹²⁸ Kaakinen ym. 2018

Arttu Saarinen korostaa kirjassaan Vastakkainasettelujen aika, että 'poliittisella eliitillä on merkittävä rooli siinä, kuinka vahvana poliittinen polarisaatio koetaan.'¹²⁹ Esimerkiksi Yhdysvaltojen kaksipuoluejärjestelmälle on ollut perinteisesti tyypillistä, että poliitikkojen kieli poliittisia johtajia tai vastakkaista puoluetta kohtaan on ollut jopa vihamielistä. Siksi vahvasti sitoutuneet puolueiden kannattajatkin ovat myös kokeneet vapautta ilmaista vihamielistä ja syrjivää kieltä vastakkaisen puolueen edustajia kohtaan¹³⁰. Ruotsissa tehty tutkimus korostaa, että sillä miten poliittiset johtajat viestivät ja kommunikoivat on merkitystä myös niin, että vahvistamalla ryhmäidentiteettiä ja ryhmäajattelua, vahvistuu myös affektiivinen polarisaatio¹³¹.

Vihamielinen teksti poliittisilta johtajilta muokkaa käsitystämme hyväksyttävästä kielenkäytöstä yhteiskunnassa:¹³² "Polarisaatio lähtee liikkeelle poliittisesta eliitistä, jonka keskuudesta se leviää muualle yhteiskuntaan, jolloin äänestäjätkin alkavat omaksua samanlaisia puhetapoja ja käsityksiä vastakkaista näkökantaa edustavista poliittisista toimijoista"¹³³.

Tunteet ja ryhmäkäyttäytyminen

Tunteiden merkitys politiikassa on kasvanut 2000-luvulla. Tunteiden ilmaiseminen on vapautta ja demokratiaa, ja tunteet voivat saada ihmiset kiinnostumaan politiikasta.¹³⁴

Ihmiset haluavat tunnustusta yhteisöltä ja erityisesti omalta viiteryhmältään. Tämä on evoluutioon perustuvaa, sillä olemme asuneet vuosituhansia pienissä yhteisöissä.¹³⁵ Ihmiset haluavat olla osallisena yhdessä ryhmässä, mutta erottua toisesta. Olennaista onkin, että vieraantuminen muista ryhmistä vahvistaa kuulumista omaan ryhmään: "tunteiden kautta yksilöt kiinnittyvät toisiin ja erottuvat muista".¹³⁶

Kun ihminen tulee näkyväksi ja kuulluksi omassa yhteisössään hän kokee olevansa arvokas. Viiteryhmissä ulospäin epänormaalina näyttäytyvä käytös voikin olla normaalia. Kaikille tuttuja tunnekokemuksia käyttäen "kansaa voidaan sitoa yhteen".¹³⁷ Samalla tavalla kokemus tunnustuksen puutteesta ja ohittaminen voivat saada aikaan

¹²⁹ Saarinen 2022, 39

¹³⁰ Iyengar & Westwood 2015

¹³¹ Bäck ym. 2023

¹³² Iyengar & Westwood 2015

¹³³ Saarinen 2022, 40

¹³⁴ Davies 2018

¹³⁵ Harari 2018, 124

¹³⁶ Saarinen 2022, 51

¹³⁷ Ylä-Anttila 2017

reaktioita ja polarisoitumista. Perussuomalaisten nousua suurten puolueiden joukkoon on selitetty osittain sillä, että he ovat antaneet tunnustusta niille, jotka eivät koe saavansa sitä muualta.¹³⁸

Kun ihminen kokee oman tietopohjan tai maailmankuvan näkökulmasta vastakkaisia tunteita se saattaa saada aikaan kognitiivisen dissonanssin eli psykologisen ristiriidan.¹³⁹ Ristiriita ilmenee kehossa stressireaktiona ja syntyy, kun tunteet tai uskomukset ovat ristiriidassa. Ihminen pyrkii sisäiseen johdonmukaisuuteen muokkaamalla omaa ajatteluaan tai tunteitaan. Tämä voi merkitä oman sitoutumisasteen uudelleenarviointia suhteessa omaan ryhmään tai sitten lisää vihamielisyyttä esimerkiksi poliittisesti vastakkaisista ryhmästä kohtaan.¹⁴⁰ Merkitystä on sillä, mikä tunteen aiheuttaa. Mikäli ahdistus syntyy siitä, että oma puolue on suoriutunut heikosti, se vähentää aktiivisuutta omaa puoluetta kohtaan. Jos taas ahdistus johtuu vastakkaisesta puolueesta tai ryhmästä, voi olla, että paras mielen suojautuminen uhalta onkin vastustaa entistä enemmän vastakkaisista ryhmää.¹⁴¹

Jos halutaan saada ihmiset ajattelemaan tietyllä tavalla, heissä täytyy herättää tunnereaktio.¹⁴² Vahvasti tunteisiin vetoavalla puheella voidaan saada aikaiseksi se, että ihmiset mieltävät tietyt poliittiset aiheet toisiinsa, kuten vaikkapa maahanmuuttoasiat ja ilmastonmuutos. Tästä ”seurauksena on ihmisten itsenäisen ajattelun heikkeneminen”¹⁴³.

Affektiivisessä polarisaatiossa olennainen tekijä on juuri *tunnepohjaisuus*. Yleensä affektiivisessä polarisaatiossa korostuvat negatiiviset tunteet ja toisiin ryhmiin liitettävät negatiiviset ajatukset, ja keskeistä on vihamielisyys toisia sosiaaliryhmiä kohtaan.¹⁴⁴ Toisaalta tutkimuksissa on havaittu toivon ja innostuksen tunteilla olevan vaikutusta affektiiviseen polarisaatioon, joko voi lisääntyä tai vähentyä. Koska negatiiviset tunteet ovat kuitenkin keskiössä, vihan eri nyanssien ja niiden vaikutuksen ymmärtäminen polarisaatioon korostuu. Esimerkiksi Verkkoviha-hankkeessa havaittiin, että affektiivisen vihapuheen tuottajat usein pyrkivät purkamaan pahaan oloaan tai osattomuuden kokemusta, ilman selkeitä tavoitteita ja hetken mielijohteesta¹⁴⁵. Sillä kun tunteista puhutaan, ei voida tarkkailla vain tunnetta vaan myös mikä tunteen aiheuttaa.¹⁴⁶ Samalla

¹³⁸ Saarinen 2022, 66

¹³⁹ Festinger 1957

¹⁴⁰ McLaughlin ym. 2020

¹⁴¹ Gibson ym. 2019

¹⁴² Nummenmaa 2019

¹⁴³ Saarinen 2022, 31

¹⁴⁴ Nguyen ym. 2022

¹⁴⁵ Saresma ym. 2022.

¹⁴⁶ Johnston ym. 2015

tavalla tunteiden asettelu negatiivisiin ja positiiviseen – siis oikeanlaisiin ja vääriin - tunteisiin voidaan kyseenalaistaa.

Tunteiden ollessa keskiössä on hyvä hahmottaa, että ”tunteet eivät ole järjen vastakohta, vaan pikemminkin kognitiivisen prosessin (ajattelun ja oppimisen) muoto”¹⁴⁷. Tunteiden tehtävä on tarjota tietoa ja indikaattoreita siitä, miten ihmisen tulisi suhtautua ja reagoida tiettyihin ärsykkeisiin. Tunteet syntyvät nopeammin kuin tietoinen arviointi ja siksi tunteet koetaan ennen kuin tehdään päätöksiä. Ne siis tukevat päätöksiä siitä, miten tulisi ajatella ja toimia.¹⁴⁸ Mitkä tunteet sitten ovat keskiössä affektiivisessä polarisaatiossa.

Innostus ja ahdistus

Affektiivisen älykkyyden teorian mukaan ihmisten asenteet ja käytös ovat kahden emotionaalisen systeemin hallinnoimia. Dispositiojärjestelmä käyttää tunteita arvioidakseen pitkäaikaisten tapojen ja rutiinien hyödyllisyyttä. Ihmiset kokevat innostusta, kun asiat menevät suunnitelmien mukaan, mikä tukee näiden tapojen jatkamista. Toinen systeemi on valvontasysteemi, joka käyttää tunteita havaitakseen mahdollisuuksista, ja kertoakseen milloin täytyy harkita tarkasti. Ahdistus saa aikaan sen, että ihmisestä tuntuu, että jokin on väärässä ja jotakin tarvitsee muuttaa tai muokata.¹⁴⁹

Innostus ja ahdistus on havaittu tutkimuksissa erityisen tärkeinä tunteina, puhuttaessa tunteiden vaikutuksesta poliittiseen ajatteluun ja käytökseen.¹⁵⁰ Innostuksen nähdään tukevan asenteita ja käytöstä, kun taas ahdistuksen nähdään vähentävän vahvaa puolueuskollisuutta.¹⁵¹ Toisin sanoen innostus saa puolueuskollisen luottamaan olemassa olevaan asetelmaan ja ajatteluun, ja pysymään lojaalina omalle ryhmälleen. Kun taas ahdistus saattaa saada ottamaan askeleen taaksepäin ja hakemaan lisätietoa tai miettimään asioita uudestaan. Tämä saattaa johtaa vähentyneeseen sitoutumiseen puoluetta ja sen arvoja kohtaan.¹⁵²

Innostus oman puolueen (in-group) kandidaattia kohtaan ja ahdistus vastakkaisen puolueen (out-group) kandidaattia kohtaan olivat sidoksissa korkeampaan affektiiviseen polarisaatioon, kun taas innostus vastakkaisen puolueen edustajaa kohtaan vähensi sitä. Vaikka oman puolueen innostus oli sidoksissa affektiiviseen polarisaatioon ja

¹⁴⁷ McLaughlin ym 2020

¹⁴⁸ Brader 2006; Nguyen ym. 2022

¹⁴⁹ Marcus ym 2000

¹⁵⁰ McLaughlin ym. 2020

¹⁵¹ Marcus ym 2000.

¹⁵² Marcus ym 2000

vastakkaisen puolueen innostus vähensi sitä, ei ahdistus kumpaakaan kohtaan suuremmin lisännyt affektiivista polarisaatiota. Tutkijat toteavatkin, että innostus vastakkaisen puolueen kandidaattia kohtaan vaikuttaa ainutlaatuisella tavalla affektiiviseen polarisaatioon, ja että on tärkeää pohtia tunteen syytä, ei vain tunnetta. Tämä viittaisi siis siihen, että esimerkiksi kaksipuoluejärjestelmän presidenttiehdokkaat saattavat olla merkittävässä roolissa nostamaan tai laskemaan affektiivista polarisaatiota. Toisaalta tutkimus osoitti olevan mahdollista, että puolueuskollisen ahdistus omaa puoluetta kohtaan korostaa halua pysäyttää vastakkainen puolue. Ahdistus omasta puolueesta ei siis johda toisen puolueen syleilyyn vain siksi, että oma sisäinen epämurkavuus helpottuisi.¹⁵³ Yhdysvaltojen kaksipuoluejärjestelmässä on havaittu, että se miten ihmiset samaistuvat eri puolueisiin on enemmän sidoksissa negatiivisiin näkemyksiin vastakkaisesta puolueesta kuin myönteisiin omasta.¹⁵⁴

Viha

Tunteena viha vähentää kognitiivista prosessointia ja vahvistaa riippuvuutta olemassa oleviin uskoihin ja heuristiikkaan (ilmiön kannattavuuden pohdintaan). Viha lisää affektiivista polarisaatiota johtuen kasvavasta tarpeesta rankaista koettujen sääntöjen tai normien rikkomista, sekä negatiivisista arvioista vastakkaisen ryhmän toimintaa tai arvoja kohtaan. Viha saattaa heijastua tuomitsemisessa ja päätöksenteossa näennäisesti toisistaan riippumattomissa konteksteissa.¹⁵⁵

Tiettyyn aiheeseen liittyvä viha on havaittu tutkimuksessa kasvattavan affektiivista polarisaatiota, kun taas 'yleinen' viha ei lisää sitä. Sama tutkimus osoitti, että koronarokottamattomat kokivat olevansa maalittamisen kohteena julkisessa keskustelussa ja tämä saattoi lisätä vihaa toisinajattelijoita kohtaan tukien sisäistä koheesiota. Tutkimuksissa korostuukin, että on tärkeää paitsi erotella eri negatiiviset tunteet ja niiden vaikutus toisistaan, hahmottaa milloin viha on yleistä ja milloin kohdennettua, sekä se milloin polarisaatio on aihepolarisaatiota ja milloin affektiivista.¹⁵⁶ Lisäksi, ilman tarkasti kohdistettua vihaa johonkin aiheeseen, yleinen viha ja pettymys synnyttää yleistä vastakkainasettelua.¹⁵⁷

Sisäministeriön vuoden 2023 väestötiedontuotannon tuloksia tarkastellessa on havaittu 10% suomalaisista ajattelevan, että jossain tapauksissa on hyväksyttävää ajaa omia

¹⁵³ McLaughlin ym. 2020

¹⁵⁴ Webster 2018

¹⁵⁵ Nguyen ym 2022

¹⁵⁶ Nguyen ym 2022

¹⁵⁷ Nguyen ym 2022

tavoitteita väkivaltaa käyttäen. Erityisesti alle 30-vuotiaat miehet korostuvat vastaajissa. 18–29-vuotiaista miehistä 26 prosenttia oli samaa mieltä väittämän kanssa, ja tässä oli kasvua 5 prosenttiyksikköä edelliseen vuoteen verrattuna. Alle 30-vuotiaat korostuvat myös vastaajissa, kun kysytään kuinka usein he kokevat katkeruutta yhteiskunnalle. Alle 30-vuotiaista miehistä 25% ja naisista 23% kertoo, kokevansa katkeruutta yhteiskunnalle. Jatkovasti katkeruutta kokee alle 30-vuotiaista miehistä 10%.¹⁵⁸

Viharikosten tekijöistä tiedetään heidän olevan usein nuoria miehiä¹⁵⁹. Yleinen viharikoksen motiivi liittyy uhrin etniseen taustaan tai ihonväriin¹⁶⁰. Viharikosten tekijöille yhteistä on usein moniulotteinen huono-osaisuus, kuten päihderiippuvuus, rikkonainen perhetausta sekä työllisyys- ja koulutusongelmat. Toisaalta eräässä Twitterin vihapuheviestejä muslimeja kohtaan analysoivassa tutkimuksessa havaittiin, että vaikka suurin osa tekijöistä oli miehiä, oli naistekijöitä selkeästi enemmän kuin reaali maailmassa tapahtuvissa viharikoksissa¹⁶¹. Viharikosten takana on siis erilaisia motiiveja, eivätkä kaikki suinkaan edusta affektiivista polarisaatiota. Osa viharikoksista ovatkin vahvasti impulsiivisia ja harkitsemattomia¹⁶².

3. Affektiivisen polarisaation kehityskulut maailmalla ja Suomessa

Tässä kappaleessa tiivistämme aiempaan tutkimukseen perustuen, minkälainen tilanne Suomessa on affektiivisen polarisaation osalta. Jotta Suomen tilannetta on mahdollista tulkita analyttisesti, on olennaista ensin tarkastella laajempaa, kansainvälistä kuvaa, sekä tunnistaa kehityskulkuja eri maista.

Affektiivinen polarisaatio muissa maissa

Affektiivinen polarisaatio on Yhdysvalloissa voimakasta ja kasvanut 1980-luvulta lähtien. Samoin Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Kanadassa se on huomattavaa, samoin

¹⁵⁸ Sisäministeriön väestötutkimus 2023

¹⁵⁹ Tomsen 2002

¹⁶⁰ Tomsen 2002; Dunbar ym. 2005

¹⁶¹ Awan 2014.

¹⁶² Iganski, 2008

Iso-Britanniassa ja Irlannissa.¹⁶³ Pohjois-Euroopassa affektiivinen polarisaatio on vielä maltillista, kun taas Itä- ja Etelä-Euroopassa se on jopa Yhdysvaltoja voimakkaampaa.¹⁶⁴

Pohjoismaisessa vertailussa affektiivinen polarisaatio on ollut jo pitkään korkeinta Tanskassa ja Ruotsissa, mutta kasvua on selvästi viime vuosina ollut Islannissa, Suomessa ja joidenkin tutkimusten mukaan myös Norjassa. Pohjoismaissa yleistyvänä trendinä vaikuttaisi olevan, että positiiviset tuntemukset ihmisten eniten pitämistä puolueista ovat pysyneet korkealla samalla, kun he ovat arvioineet aikaisempaa alhaisemmalle tasolle puolueet, joista pitävät vähiten¹⁶⁵. Toisaalta affektiivinen polarisaatio on hyvin länsimainen tutkimuskohde, ja siksi tutkimustietoa on pääasiassa vain länsimaista¹⁶⁶.

Muutamit länsimaat, kuten Turkki, Yhdysvallat ja Unkari ovat viimeisen vuosikymmenen aikana olleet demokratiakehitykseltään haastavassa tilanteessa ja affektiivinen polarisaatio on voimistunut. Affektiivisen polarisaation ajureina ja kehityskulkujen tukijoina (ks. taulukko 1) voidaan näissä maissa nähdä puolueiden etäännyminen toisistaan, vallan keskittyminen yhdelle puolueelle, instituutioiden rakenne ja mediamaisema polarisaatiokehityksen tukijoina, populistipuolueiden nousu, poliittisessa retoriikassa jako meihin ja muihin, alhainen luottamus yhteiskunnassa, eriytymistä eri puolueiden kannattajien käsityksissä demokratiasta ja oikeusvaltion heikentyminen tai romuttuminen.

¹⁶³ Boxell, Gentzkow & Shapiro 2020

¹⁶⁴ Reiljan, 2020

¹⁶⁵ Ryan 2023

¹⁶⁶ Saarinen 2022

Taulukko 1. Affektiivisen polarisaation merkitykset

	Yhdysvallat ¹⁶⁷	Turkki ¹⁶⁸	Unkari ¹⁶⁹
Puolueiden väliset suhteet	Puolueiden etäännyminen toisistaan erityisesti 2000-luvulla, entistä homogeenisemmat poliittiset identiteetit	Monet historialliset jakolinjat typistyneet yhdeksi hallitsevaksi jakolinjaksi (pro tai anti Erdogan).	Vasemmisto-oikeisto jaon korvannut 'kulttuurisota' akseli, yhteiskunnan jakautuminen laajasti
Vallan keskittyminen	Politiikasta tullut nollasummapeliä, yhteistyökyky puolueiden välillä heikentynyt merkittävästi	AKP-puolue ja Erdogan vallassa, poliittisten vastustajien toimintaedellytyksiä heikennetty merkittävästi	Fidesz-puolueen nousu, Poliittinen järjestelmä (<i>winner takes it all</i>) ruokkinut polarisaatiota
Instituutioiden ja median rakenne	Instituutioiden rakenne ja mediamaisema tukevat polarisaatiokehitystä	Medioiden polarisaatio (myös some)	Media on Fidesz-puolueen hallinnassa.
Polarisoivat vaikuttajat	Trump polarisoiva hahmo, jakava poliittinen retoriikka, mutta myös Trumpin voimakas vastustaminen jakanut yhteiskuntaa	AKP-puolueen nousu ja yhteiskunnan vakava polarisoituminen	Orbánin populismi, vastakkainasettelujen korostaminen, sekä eliittivetoinen polarisaatio
Poliittinen retoriikka	Viholliskuvat poliittisessa retoriikassa lisääntyneet, poliittisen vastapuolen demonisointi	Poliittisessa retoriikassa jako meihin ja muihin, olemassa olevien jakolinjojen hyödyntäminen poliittisesti	Poliittinen hyöty viholliskuvien luomisesta
Demokratia uhattuna?	Polarisoituminen johtanut poliittisiin umpikujiin (<i>gridlock</i>), päätöksentekojumiutunutta; Capitol-tapahtumat ja vaalivilppisyytökset, vaalitappio koetaan eksistentiaalisena uhkana	Eri puolueiden kannattajien käsitykset demokratiasta eriytyneet. Polarisaatio johtanut demokratian (osittaiseen) luhistumiseen. Luottamus yhteiskunnassa heikko	Demokratian rapautuminen Vallan keskittyminen Fidesz-puolueelle (Orbánille), Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten heikkeneminen
Oikeusvaltiokäytänteet	Polarisaatio johtanut ainakin jossain määrin myös oikeusinstituutioiden politisoitumiseen → luottamus oikeuslaitokseen heikentynyt	Oikeusvaltion romuttuminen, poliittisten vastustajien vangitseminen (vuonna 2016 epäonnistunut 'vallankaappausyritys')	Oikeusvaltioperiaatteen rapautuminen, vaalilakien muutokset
Käytännön esimerkit pandemian ajalta	Polarisaatio heikensi merkittävästi kykyä vastata kriisiin: ymmärrys tilanteen vakavuudesta jakautunut; maskeista identiteettipoliittinen symboli	Pandemia pysyi verrattain hyvin hallinnassa, asiantuntijoiden rooli merkittävä etenkin pandemian alussa, mutta Erdoganilla myös pyrkimys peitellä tilanteen vakavuutta ja keskittää valtaa	Pandemian aikana vallan keskittäminen entisestään, poikkeustilan hyödyntäminen poliittisen vallan kasvattamiseksi

¹⁶⁷ Carothers & O'Donohue 2019; Gadarian ym. 2022; McCoy ym. 2018; Mason 2018; Norris & Inglehart 2019; Roberts 2022

¹⁶⁸ Akboga ym. 2023; Aydin-Düzgüt 2019; Arbatli & Rosenberg 2021; McCoy ym. 2018; Rovira Kaltwasser & Taggart 2022

¹⁶⁹ Arbatli & Rosenberg 2021; Guasti 2020; McCoy ym. 2018

Affektiivinen polarisaatio Suomessa

Suomessa affektiivisen polarisaation on havaittu olevan kasvussa, joskin se on edelleen maltillista kansainvälisissä vertailuissa¹⁷⁰. ”Suurin osa suomalaisista ei suhtaudu jyrkän kielteisesti itselleen vastakkaisia näkökantoja edustaviin poliittisiin ryhmiin”.¹⁷¹ Affektiivinen polarisaatio on kasvanut Suomessa vuosien 2007–2019 välillä (vuonna 2019 korkeampi kuin koskaan ennen tarkastelujakson aikana), ja vuoden 2022 aluevaalien jälkeen. Daniel Kaweckin ja Arto Kekkosen tuoreen raportin mukaan, Suomessa mitattu affektiivinen polarisaatio ei kuitenkaan ole kasvanut vuoteen 2023 vaan näyttäisi ennemmin vakiintuneen tasolle, jolle se nousi vuonna 2011¹⁷². Kasvua on havaittavissa niin vasemmistossa, keskustassa kuin oikeistossakin¹⁷³. Tätä selittää ennen kaikkea se, että ”äänestäjät suhtautuivat yhä kielteisemmin siihen puolueeseen, josta he pitivät vähiten”¹⁷⁴.

Toisaalta polarisaation laajuus on tärkeä erottaa sen syvyydestä. Vaikka laajassa kuvassa Suomi ei olisikaan kovin polarisoitunut, se ei tarkoita, etteikö marginaalisissa ryhmissä voisi tapahtua radikalisoitumista ja jopa väkivallantekoja.

Suomea suojaavat tekijät

Olennaista tässä raportissa on tarkastella muiden tutkimusfokusten rinnalla, miksi affektiivinen polarisaatio on ollut toistaiseksi maltillista Suomessa ja kuinka toimivia rakenteita tulee tukea ja ylläpitää niin, että se olisi sitä myös jatkossa. Arttu Saarinen käy kirjassaan läpi polarisaation maltillisuuden syitä viiden eri (pääosin rakenteellisen) selityksen kautta¹⁷⁵:

1) Toimiva yhteiskunta

Suomessa on konsensusshenkinen lähihistoria ja toimiva yhteiskunta. Hyvinvointi on korkealla tasolla ja eriarvoisuus vähäistä. Suomi on yhteiskuntana kokonaisuudessaan toimiva, ja ihmisillä on korkea luottamus toisiin ihmisiin ja instituutioihin. Toisaalta instituutioihin luottavat erityisesti koulutetut ja hyvässä yhteiskunnallisessa asemassa olevat ihmiset, ja puolueiden kannattajista perussuomalaiset luottavat vähiten. Itä- ja

¹⁷⁰ Kaweckin 2022; Kekkosen 2023; Saarinen 2022

¹⁷¹ Kekkosen 2023; Saarinen 2022

¹⁷² Kaweckin & Kekkosen, 2024

¹⁷³ Kts. Vaalivälähdykset https://www.vaalitutkimus.fi/wp-content/uploads/2023/02/2023-02_Affektiivinen_polarisaatio-Affektiv_polarisering.pdf

¹⁷⁴ Kekkosen & Ylä-Anttila 2021

¹⁷⁵ Saarinen 2022, 139

Pohjois-Suomessa luottamus on alhaisempaa kuin muilla alueilla¹⁷⁶. Luottamus tarjoaakin hyvinvointivaltiolle erinomaisen kasvualustan.¹⁷⁷ Vähäisempi kilpailullisuus tukee vähäistä affektiivista polarisaatiota, sillä taloudellinen eriarvoisuus ei näy vahvasti, eikä tarvitse asettaa toisia vastaan kilpailumielessä¹⁷⁸. Tärkeää on vahvistaa hyvinvointia, sekä luottamusta, että estää liukuminen kilpailuvaltiomalliin.

2) Yhtenäinen peruskoulujärjestelmä

Suomalainen peruskoulujärjestelmä on jo pitkään tarjonnut kaikille samat mahdollisuudet koulutukseen. Saarisen sanoin: ”Koulu on yhteinen kokemusmaailma, jossa rakennetaan yhdenvertaisuuden ja vastavuoroisuuden sidettä ihmisten välille.”¹⁷⁹ Vaikka viime vuosina koulujen painotus opetuksen mukaan onkin ollut mahdollista (ja korkeasti koulutettu keskiluokka sitä hyödyntänyt), ei peruskoulujärjestelmä silti edelleenkään ole kovin eriytynyt. Toisaalta tutkimuksissa on havaittu, että yhtenäinen peruskoulujärjestelmä suosii tyttöjä, kantasuomalaisia ja korkeakoulutettujen lapsia. Polarisaation ja affektiivisen polarisaation näkökulmasta katsottaessa nämä ovat tärkeitä asioita huomata ja korjata.

3) Laaja poliittinen järjestelmä

Suomessa on perinteisesti ollut monipuoluejärjestelmä, jossa on mukana useita puolueita. Puoluekokoonpanot vaihtelevat vuoroin hallituksessa, ja tämä nähdään tehokkaana polarisaation ja äärimmäisten mielipiteiden ehkäisijänä. Näin päätöksenteko myös perustuu pitkälti kompromissiajatukselle. Tämä näkyy vaaleissa äänestyskäyttäytymisen muodossa, sillä ihmiset vaihtavat eri puolueiden välillä vaaleissa. Lisäksi hallinto on rakentunut vahvasti korporatistiselle perustalle -johon kuuluvat ammattiliitot ja eturyhmät- ja erilaisten intressiryhmien kuulemista on perinteisesti pidetty tärkeänä.¹⁸⁰

4) Luotettava perinteinen media

Suomessa on perinteisesti ollut luotettava ja puolueeton mediakenttä. Suomalaisessakin mediassa luodaan kyllä vastakkainasetteluja, mutta media on perinteisesti kantanut siitä myös vastuunsa. Virheellistä tietoa levitetään tarkoituksella harvoin, ja Suomessa on Julkisen sanan neuvosto, jonka tehtävä on valvoa uutisointia. Suomesta löytyy kuitenkin

¹⁷⁶ OECD 2021

¹⁷⁷ Saarinen ym 2020

¹⁷⁸ Saarinen 2022

¹⁷⁹ Saarinen 2022, 143

¹⁸⁰ Saarinen 2022, 145

esimerkkejä, kuten MV-lehti ja Suomen Uutiset, jotka tietoisesti raportoivat uutisia 'punavihreän' mediavalheiksi.¹⁸¹

5) Uskonnon vähäinen merkitys

Maailmalla uskonto on vahvasti polarisoiva tekijä. Suomalainen yhteiskunta on kuitenkin varsin maallistunut, ja luterilaisuudessa maallinen ja hengellinen elämänalue on yleensä erotettu toisistaan. Keskusteluissa kuitenkin korostuu maahanmuutto ja islam, jotka saatetaan nähdä uhkana arvoille ja perinteille. Toisaalta tietyissä aiheissa haetaan kirkosta ja Raamatusta moraalisia perusteita, esimerkiksi vedotessa yhdenvertaisuuteen ja naisten itsemääräisoikeuteen (abortti tai tasa-arvoinen avioliittolaki). Silti Suomessa uskontoon liittyvä keskustelu on maltillista.¹⁸²

Näihin suojaaviin tekijöihin palataan myöhemmin raportissa, kun tarkastellaan muita affektiivista polarisaatiota vähentäviä tekijöitä, sekä keinoja estää affektiivisen polarisaation kasvu. On kuitenkin kohdallaan pohtia, onko näissä suojaavissa tekijöissä tapahtunut muutoksia viime vuosina, tai nähdäänkö niiden muuttuvan tulevaisuudessa? Entä onko Suomi yhteiskuntana merkittävästi alttiimpi affektiiviselle polarisaatiolle, jos selkeitä muutoksia näissä viidessä suojelevassa tekijässä tapahtuu?

Kasvun seuranta ohjaavat kysymykset

Edellisten lukujen pohjalta on listattu olennaisia kysymyksiä affektiivisen polarisaation kasvun seuraamiselle Suomessa. Näitä muutostekijöitä ja niiden kehityskulkuja seuraamalla pystyy ennakoimaan affektiivisen polarisaation tilaa yhteiskunnassa.

- Miten puolueiden väliset suhteet ovat muuttuneet? Onko syntynyt blokkeja? Onko merkkejä siitä, että poliittisten vastustajien toimintaedellytyksiä pyritään kaventamaan? Kuinka yhteistyö eri puolueiden välillä sujuu?
- Ovatko käsitykset demokratiasta ja demokraattisista arvoista eriytyneet? Mikä on kansalaisten sitoutuminen demokraattiseen järjestelmään, vai ollaanko valmiita ajamaan poliittisia tavoitteita myös ei-demokraattisin keinoin?
- Onko media vapaata ja luotettavaa? Missä mennään sananvapauden kanssa?
- Pyrkiikö poliittinen eliitti luomaan puheellaan tiedontuotannon kannalta merkittävimmistä instituutioista eli mediasta tai yliopistoista kuvaa epäluotettavina toimijoina?

¹⁸¹ Ylä-Anttila, 2017

¹⁸² Saarinen 2022, 150

- Mikä on luottamuksen tila yhteiskunnassa kanssaihmiisiin, instituutioihin ja poliittiseen vastapuoleen?
- Millaista on poliittinen retoriikka: luodaanko poliittisista vastustajista viholliskuvia? Tuotetaanko kuvaa, että joidenkin tiettyjen puolueiden voitto vaaleissa olisi eksistentiaalinen uhka? Nähdäänkö vastapuoli legitiminä toimijana vai demonisoidaanko sitä?
- Mikä on yhteiskunnan kriisinkestävyyden ja resilienssin taso? Kyetäänkö tiukassa paikassa löytämään yhteinen nimittäjä ja toimimaan yhdessä?
- Mikä on kansalaisten käsitys polarisaatiosta ja ymmärrys siitä, miten polarisoitunut yhteiskunta on?

4. Affektiivisen polarisaation vaikutukset ja ehkäisy

Osiossa käydään tiivistetysti läpi affektiivisen polarisaation vaikutuksia yhteiskuntaan ja sen turvallisuuteen, sekä koostetaan keinoja vähentää affektiivisen polarisaation kasvua. Lisäksi tarkastellaan trendin suuntaa ja siihen liittyviä mahdollisia epävarmuuksia. Osiota on erityisesti rakennettu työpajoissa ministeriöyhteistyössä.

Affektiivisen polarisaation vaikutus yhteiskunnan turvallisuuteen

Pitkälle kehittynyt polarisaatio häiritsee yhteistyötä eri poliittisten toimijoiden välillä¹⁸³ ja heikentää luottamusta poliittisen vastapuolen edustajiin ja heidän johtamaansa yhteiskuntaan¹⁸⁴. Affektiivinen polarisaatio aiheuttaa taloudellista ja sosiaalista syrjintää vastakkaisena pidettävää ryhmää kohtaan¹⁸⁵. Lisäksi voimakas affektiivinen polarisaatio vähentää yhteiskunnan kapasiteettia valmistautua ja vastata suuriin yhteiskunnallisiin haasteisiin, kuten pandemioihin, ilmastonmuutokseen ja kasvavaan eriarvoisuuteen¹⁸⁶.

Affektiivinen polarisaatio vähentää sitoutumista demokraattisiin normeihin¹⁸⁷ ja johtaa esimerkiksi kokemaan tappion vaaleissa eksistentiaalisena uhkana, mikä lisää riskiä käyttää epädemokraattisia keinoja poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi¹⁸⁸.

¹⁸³ Cartohers & O'Donohue 2019, 2

¹⁸⁴ Hetherington & Rudolph 2015

¹⁸⁵ Iyengar & Westwood 2015

¹⁸⁶ Törnberg 2022

¹⁸⁷ Kingzette ym. 2021

¹⁸⁸ Mason 2018, 128; McCoy, Rahman & Somer 2018; Rapp 2016

Affektiivisen polarisaation on hahmoteltu potentiaalisesti johtavan poliittisen väkivallan lisääntymiseen erityisesti kolmen mekanismin kautta:

- 1) poliittisia vastustajia de-humanisoidaan,
- 2) tapahtuu politiikan moralisaatiota, vastapuolen demonisointia ja samalla oikeutetaan oma moraalisesti ylempi positio,
- 3) politiikka aletaan kokea vihollisuuksien värittämänä nollasummapelinä¹⁸⁹.

Tutkimukset osoittavat, että affektiivisesti polarisoituneet yksilöt ovat valmiimpia käyttämään väkivaltaa poliittisten tavoitteidensa saavuttamiseksi, ja lisäksi voimakkaasti affektiivisesti polarisoituneissa yhteiskunnissa poliittinen väkivalta on yleisempää¹⁹⁰.

Affektiivinen polarisaatio vaikuttaa negatiivisesti yhteiskunnan turvallisuuteen sekä kansalaisten kokemaan turvallisuuteen nakertamalla yhteiskunnallista ja sosiaalista luottamusta instituutioihin ja kansalaisten välillä, sekä demokraattista järjestelmää kohtaan. Turvallisuus yhteiskunnassa ja turvallisuuden kokemukset alkavat järkkyyä viimeistään siinä vaiheessa, kun affektiivinen polarisaatio kärjistyy väkivaltaiseksi ja rikolliseksi toiminnaksi. Väkivalta pitää sisällään vihapuheen ja rasistiset hyökkäykset. Pelon avulla saatetaan asettaa ihmisiä vastakkain. Pelon lietsonta on vallankäyttöä ja pelko saattaa tehdä ihmisestä ikään kuin sokean ja kuuron, ainakin hetkellisesti.¹⁹¹ Esimerkiksi Ruotsin turvallisuuspoliisi SÄPO on listannut Incel-kulttuurin yhtenä terrorismiuhista ja myös kouluampumisten yhteydessä se on noussut esille turvallisuushkana¹⁹². Incel-kulttuuri toimii erityisen vahvasti verkossa, jossa yhteiskunnasta syrjäytyneet nuoret miehet jakavat vihaisia viestejä kohteenaan naiset, mutta myös ylipäättään sukupuolten välinen tasa-arvo.

Tässä raportissa käsitellyt affektiivisen polarisaation mahdolliset vaikutukset ovat:

- Demokratian haastaminen yhteiskunnassa ja toiminnan halvaannuttaminen kriisitilanteissa.
- Oikeusvaltioperiaatteen kyseenalaistaminen ja rapautuminen (demokratian peruselementti uhattuna).
- Väestöryhmien väliset suhteet voivat heikentyä ja syrjintä lisääntyä.
- Väkivaltainen radikalisoituminen ja terroristitekojen uhka voi kasvaa.
- Turvallisuuden kokemus vähenee.
- Luottamus viranomaisiin heikkenee.

¹⁸⁹ Piazza 2023

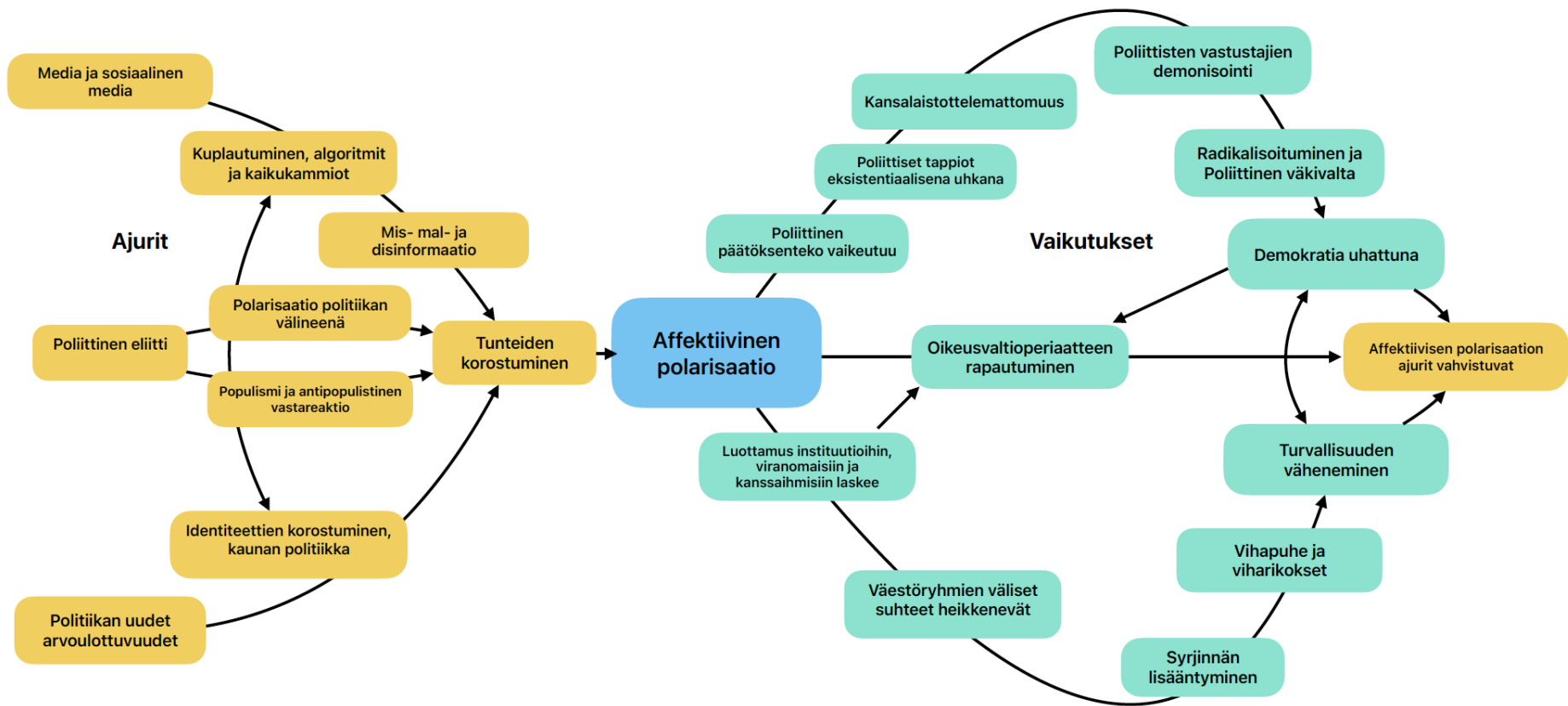
¹⁹⁰ Piazza 2023

¹⁹¹ Saarinen 2022, 51

¹⁹² Pelzer ym. 2021

- Suora haitallinen kansalaistoiminta voi kasvaa.
- Vihapuheen ja viharikosten kasvu.
- Mahdollisuus ei-toivotuille tulkinnoille ja vaikutuksille kasvaa (mis-, mal- ja disinformaatio). Kiistely faktoista voimistuu.
- Jatkuva poliittinen soutaminen ja huopaaminen, ja sen vaikutus luottamukseen.
- Polarisaatio kaikessa läsnä. Etäännyminen eri tavalla ajattelevista kasvaa.
- Äärimmäinen ilmentymä: sisällissota.

Affektiivisen polarisaation vaikutuksia ja ajureita selvennetään kuvion kaksi avulla. Kuvio selventää myös, miten turvallisuus linkittyy affektiiviseen polarisaation.

Kuvio 2. Affektiivisen polarisaation ajurit ja vaikutukset

Trendin suunta ja mahdolliset epävarmuustekijät

Suomessa on havaittu viitteitä puolueiden asenneilmastojen kaksinapaistumisesta. Tämä viittaa poliittisten kantojen niputtumiseen, jolloin kannat poliittisiin kysymyksiin linjautuvat; puolueet ovat yhä koherentimpia ja niissä on vähemmän sisäisiä jakolinjoja. Negatiivinen suhtautuminen toisiin puolueisiin on lisääntynyt, ja puoluekentässä voidaan havaita ainakin muodostumassa olevia affektiivisiä blokkeja.

Ihmisten elämänvalintojen ja tyylien sekä identiteettien monimuotoistuesssa ja sosiaalisen median kukoistaessa affektiivinen polarisaatio saattaa jatkaa kasvamistaan. Aina löytyy joku ryhmä, jonka näkemykset ovat vastakkaisia ja sosiaalisen median alustojen toimintalogiikat palkitsevat kärjistetyistä, tunteita herättävistä ulostuloista. Tiktokilla ja muilla alustoilla saattaa olla yllättäviä vaikutuksia trendin suuntaan, varsinkin haastavissa yhteiskunnallisissa tilanteissa. Sosiaalisen median alustojen toimintalogiikan muuttamista (esimerkiksi proaktiivinen toiminta vihapuhetta kohtaan) on paljon kansainvälistä painetta. Siihen minkälaiseksi alustat kehittyvät liittyy epävarmuutta ja myös mahdollisuuksia.

Kriittisen teknologialukutaidon kehittymisen myötä kansalaisten resilienssi vaikuttamisyrityksiä vastaan kasvaa. Lisäksi ulkoinen uhka saattaa hyvinkin yhdistää toimijoita Suomessa. Tämä havaittiin koronan aikana ja NATO-keskusteluissa Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Toisaalta ulkoinen uhka saattaa ihmisryhmät toisiaan vastaan Suomen sisällä, jos me-ne-asetelma vahvistuu esimerkiksi kanta- ja uussuomalaisten tai venäläistaustaisten välillä.

Pystymmekö edelleen pysymään jonkinlaisena lintukotona affektiivisen polarisaation osalta? Sisäministeriön keväällä 2023 teettämässä Delfoi-paneelissa kysyttiin 72 asiantuntijalta näkemyksiä tunnepohjaisen polarisaation kasvusta tulevaisuudessa. Vastauksissa kasvu nähtiin melko todennäköisenä ja sillä nähtiin olevan erittäin paljon vaikutusta yhteiskunnan turvallisuuteen kasvaessaan¹⁹³.

Kuinka toimia affektiivisen polarisaation vähentämiseksi?

Polarisaatiokirjallisuudessa on tyypillisesti keskitytty polarisaation laajuuteen, eli arvioitu, miten voimakasta ja laajaa polarisoituminen on. Koko demokraattisen järjestelmän kannalta onkin tietenkin oleellista, että enemmistö kansalaisista ja puolueista sitoutuu

¹⁹³ Sisäministeriön Delfoi-paneeli 2023

demokraattisiin normeihin ja instituutioihin. Samalla on hyvä hahmottaa, että poliittisen väkivallan kannalta myös marginaaleissa tapahtuva polarisoituminen voi johtaa yksilöiden tai ryhmien radikalisoitumiseen ja jopa väkivallantekoihin, vaikkei polarisaatio olisi laajassa kuvassa erityisen voimakasta¹⁹⁴. Suomessa ei tule siis tuudittautua siihen, että polarisaatio on toistaiseksi maltillista, vaan polarisoitumiskehitystä tulee seurata sekä koko yhteiskunnan tasolla, että potentiaalisesti radikalisoituissa marginaaleissa.

Aiemmin listatut viisi Suomea suojaavaa tekijää suojaavat varmasti jatkossakin jollakin tasolla suomalaista yhteiskuntaa kahtiajakautumiselta. Toisaalta yhteiskunnallisen ennakoinnin näkökulmasta ajatellen on strategisia päätöksiä järkevää tehdä. Saarisen laatiessa oman viisikohtaisen jaottelunsa kesällä 2022, on yhteiskunnallinen ilmapiiri sen jälkeen muuttunut. Muutosajureita viiden suojaavan tekijän osalta onkin tärkeä seurata. Esimerkiksi mediakentässä on tapahtunut ja ennakoidaan tapahtuvan suuriakin muutoksia.

Poliittisen eliitin rooli

Suomalaisella poliittisella eliitillä on merkittävä rooli polarisaation ehkäisyssä. Valta-asema tuo julkista näkyvyyttä ja siten vastuuta puhetavoista. Päättäjiltä tarvitaan aitoa perustuslain kunnioittamista ja siihen sitoutumista.

Sen lisäksi, että päättäjät ja erilaiset esikuvat kantavat vastuunsa omasta kielenkäytöstään, heidän olisi tärkeä ymmärtää tunteiden vaikutus viestintään. Delfoi-paneelin yksi asiantuntijoista muistuttaa päättäjien tunnetyön tekemisestä:

“Tunteisiin vetoavaa viestintää tehdään nykyään todella paljon ja usein se liittyy erilaisiin vaikuttamisen keinoihin. Kukapa ei olisi käyttänyt hyväkseen tunteita vaalikampanjassaan tai puheissaan - mielenosoituksista puhumattakaan. Liikkeeseen on helpompi saada ihmisiä mukaan, jos liike vetoaa tunteisiin. Päätöksenteossa on osattava olla viisas, oikeudenmukainen, maltillinen ja rohkea. Päättäjien ja asiantuntijoiden tulisi osata jättää tunteisiin vetoava retoriikka omaan arvoonsa ja harjoittaa tunnetaitojaan: tunteilla on meille tärkeitä viestejä, ne varoittavat vaarasta ja antavat varmuutta vaikeissa päätöksentekotilanteissa, mutta on osattava tulkita, milloin itseä manipuloidaan tunteita hyväksikäyttäen...”

¹⁹⁴ Radikalisoitumisen dynamiikasta ks. van Stekelenburg 2014

Päättäjien on hyvä olla tietoisia, että pakottaminen ja sanktiointi yhteiskuntien kehittämisessä saattaa lisätä vihaa sekä turhautumista ja näin voimistaa affektiivista polarisaatiota. Sen sijaan, että ihmisiä pakotettaisiin muuttamaan toimintaansa, voisivat yhteiskunnalliset instituutiot kannustaa kansalaisia tekemään itsensä kannalta hyviä päätöksiä¹⁹⁵. Jos yksilö kokee puuttumisen jollain tavoin pakottamisena, se saattaa vaikuttaa ihmisen kokemuksiin autonomiasta ja vapaudesta¹⁹⁶. Tämä on hyvä muistaa muissa tunnepitoisesti latautuneissa poliittisissa aiheissa kuten maahanmuutto ja ilmastonmuutos. Olennaista olisi tunnustaa, ettei ole kaikille yhteistä absoluuttista totuutta. Samalla voidaan kannustaa ihmisiä keskustelemaan ja tuomaan omat intressinsä esiin¹⁹⁷.

Median rooli, mahdollisuudet ja vastuu

Puolueettoman journalismin merkitys on ilmeinen tekijä polarisaation ehkäisyssä. Lisäksi viranomaisviestinnän strategisen suunnittelun merkitys kasvaa. Kunnioittavista puhetavoista tulisi pitää kiinni myös eri medioissa. Medialukutaidosta puhuminen ei enää riitä, vaan kaikkien ikäryhmien edustajille tulee opettaa kriittistä teknologialukutaitoa.¹⁹⁸

Suomessa perinteinen media tunnistaa hyvin valtansa ja vastuunsa polarisaation toimijana. Sen sijaan haasteena on, etteivät kansainväliset somejätit ole millään tavoin proaktiivisia polarisaation ehkäisemiseksi.

Sosiaalisen median mahdollisuudet vähentää affektiivista vastakkainasettelua ovat merkittävät, kunhan sisältöjen säätelymekanismit ja vastuuasiat saadaan kuntoon. Esimerkiksi Taiwanissa käytetty Polis-alusta on esimerkki siitä, miten some voidaan rakentaa yhteiskunnallisia keskusteluja varten. Siinä keskustelun voi aloittaa eri aiheista, ja kaikki voivat kommentoida aiheita sekä antaa kommentteille hyväksynnän tai hylkäyksen. Aiempien kommenttien suora kommentointi ei ole alustalla mahdollista. Alusta muodostaa äänistä reaaliaikaisen visuaalisen kartan, jonka avulla osallistujat voivat nähdä missä jakolinjat menevät ja mistä voisi löytyä konsensus. Polis-alustaa on Taiwanissa hyödynnetty muun muassa lakialoitteissa.¹⁹⁹

Suomessa kokeiltiin syksyllä 2023 neljän viikon ajan Polis-alustaa, jolla on käsitelty noin 200 eri väitettä yhteisymmärrykseen tähtäävällä tavalla 12 000 osallistujan kesken.

¹⁹⁵ Saarinen 2022

¹⁹⁶ Thaler & Sunstein 2003

¹⁹⁷ Saarinen 2022

¹⁹⁸ Ikäheimo & Vahti 2021

¹⁹⁹ Horton 2018

Tämänkaltainen alusta voisi mahdollistaa ihmisten aktivointia siten, että he tuntevat olevansa osa yhteiskuntaa, tulevat nähdyiksi ja kuulluiksi, ja kokevat heidän näkemyksillään olevan väliä. Yhtenä vahvuutena suomalaisessa kokeilussa nähtiin se, että alustalla on helppo tarkastella, mistä asioista erimieliset mielipideryhmät voivat kuitenkin olla samanmielisiä. ”Tämä on tärkeää aikana, jolloin poliittinen heimoutuminen ja polarisaatio huolettavat monia”.²⁰⁰ Lisäksi päättäjät voivat Poliksen avulla tarkastella, millaiset ratkaisut saavat jo suurta tukea ja missä eteneminen päätöksenteossa voisi olla nopeaa, sekä missä aiheissa tarvitaan hitaampaa sekä hienosyisempää pohdintaa.²⁰¹

Myös Yhdysvalloissa on tehty kokeiluja luoda sosiaalisen median alustoja, jotka kannustavat rakentavaan keskusteluun. Esimerkiksi *DiscussIt* on projekti²⁰², joka pyrkii tuomaan ihmisiä keskustelemaan anonyymisti, niin että toisen puolueastaan liittyvät ennakkoluulot eivät ohjaa asennoitumista²⁰³. Alusta yhdistää kaksi yksilöä keskustelemaan tietystä poliittisesta aiheesta, eikä kansakeskustelijasta tiedetä mitään. Anonymiteettia on pidetty yhtenä internet-keskustelujen polarisoivuutta lisäävänä tekijänä, mutta *DiscussIt* on antanut rohkaisevia tuloksia, että se voi johtaa myös aitoihin ja rakentaviin kohtaamisiin eri taustoista tulevien ihmisten välillä.²⁰⁴ Somessa onkin paljon hyvää tarjoavia mahdollisuuksia, mutta toimiakseen rakentavasti, siihen tarvitaan selkeämpi kansainvälinen lainsäädäntö sekä toimintaperiaatteet.

Yhteiskunnallinen muutos, ilmapiiri ja kohtaamiset

Oikeusministeriön tuoreessa julkaisussa viharikollisuuden ennaltaehkäisyksi tarjotaan ehdotuksia, joista yksi kohdistuu yhteiskunnalliseen ilmapiiriin. Raportissa korostetaan, että ryhmien väliset suhteet ja yhteiskunnan ilmapiiri ovat olennaisia tekijöitä viharikollisuuden torjunnassa. Esimerkiksi vihapuhe näyttäisi heijastavan yhteiskunnallisia tapahtumia ja vastakkainasetteluja. Kuvitteellisetkin uhat voivat vaikuttaa siihen, mitkä ryhmät ovat alttiita vihapuheen tai –rikosten kohteiksi.²⁰⁵ Tärkeää onkin keskittyä rakentavaan yhteiskunnalliseen ilmapiiriin syyttelyiden ja vastakkainasettelun sijaan. Lisäksi tarvitaan ymmärrystä ihmisen psykologiasta, kulttuurista muutosta ja oikeanlaisia kannustimia eri toimijoille.²⁰⁶

²⁰⁰ Lovio 2023

²⁰¹ Lovio 2023

²⁰² kts. <https://www.polarizationlab.com/>

²⁰³ Bail 2021, 124–125

²⁰⁴ Suomessa on tutkittu, miten polarisaatiota voitaisiin vähentää olemassa olevia sosiaalisen median alustoja muokkaamalla (Nelimarkka ym. 2019 ”(Re)Design to Mitigate Political Polarization”).

²⁰⁵ Vepsäläinen ym. 2023

²⁰⁶ Ikäheimo, 2022, 83

Rakentavan keskustelun lisääminen eri ryhmien välillä olisikin tärkeää affektiivista polarisaatiota vastaan toimiessa²⁰⁷. Olennaista ei kuitenkaan ole pelkästään kohtaamisten järjestäminen vaan myös kohtaamisten laatu²⁰⁸, sillä kohtaaminen itsessään jopa lisää polarisaatiota. Näin ollen vain rakentavilla kohtaamispaikoilla lisätään dialogia sekä pyritään kuuntelemaan erilaisia mielipiteitä, myös ilman tavoitetta muuttaa toisten mielipiteitä tai lähentyä heidän kanssaan. Eräässä tutkimuksessa havaittiin, että sosiaalisilla normeilla ja yleisellä vastuuntunnolla on affektiivista polarisaatiota vähentävä vaikutus. Näkemys ja kokemus 'velvollisuudesta muita kohtaan' ja ihmisyyden puolesta²⁰⁹ lisää avoimuutta tiedonhaussa²¹⁰ ja halukkuutta puhua politiikasta myös muiden puolueiden kannattajien kanssa²¹¹.

Deliberatiivinen eli keskusteleavan demokratian malli pyrkii saamaan aikaan puntaroituja kansalaismielipiteitä, jota hyödynnetään päätöksenteossa. Näin tietomäärä kasvaa ja poliittinen luottamus lisääntyy.²¹² Deliberatiivinen demokratia mahdollistaa osallistumisen poliittiseen päätöksentekoon ja ehkäisee polarisoitumista. Tässä poliitikoilla, koulumaailmalla, kansalaisjärjestöillä ja yliopistoilla on tärkeä rooli.²¹³ Pragmaattisen poliittisen keskustelun tukeminen eri ideologisten rajojen yli on tärkeää.

Yhteiskunnassa olisi tärkeää pystyä entistä paremmin hahmottamaan miten tunnepohjaista vastakkainasettelua esiintyy eri ryhmien välillä. Tämän kautta voitaisiin vahvistaa ihmisten kykyä havaita ja keskittyä siihen, mitkä ovat yhdistäviä tekijöitä: miten toiveet, unelmat ja tarpeet kohtaavat. Tämä sen sijaan - ja vastapainoksi siihen, että keskityttäisiin asioihin, joista ollaan eri mieltä – tai tunteiden purkamiseen toisiin ihmisiin.

Konfliktit syntyvät silloin kun on monia päällekkäisiä erimielisyyksiä. Jännitteet saattavat hyvinkin purkautua havaintoon siitä, että vaikka äänestetäänkin eri puolueita ja ajatellaan jostain asioista eri tavalla, kannatetaan kuitenkin samaa jääkiekkjoukkuetta ja lapset käyvät samaa kouluja sekä leikkivät samoilla leikkipaikoilla²¹⁴. Tarvetta onkin aktivoida juuri sitä keskitien kulkijaryhmää, joka ei aktivoidu somessa huuteluun, mutta ei toisaalta nouse vastakkainasettelua hiljentämään. Kaikkien osallisuuden lisääminen yhteiskunnassa on tärkeää.

²⁰⁷ Attias & Kangasoja, 2020.

²⁰⁸ Kekkonen 2023

²⁰⁹ Mullinix & Lythgoe, 2023

²¹⁰ Kam 2007

²¹¹ Mullinix 2018

²¹² Grönlund, Setälä ja Herne 2010

²¹³ Saarinen 2022, 173.

²¹⁴ Törnberg 2022

Lopuksi: Mitä päättäjien tulisi muistaa?

Suomessa ei ole voimakasta perinnettä laaja-alaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Poliittista päätöksentekoa on leimannut konsensushakuisuus ja eliittivetoisuus²¹⁵. Poliittista eliittiä on arvostettu ja se on myös käyttänyt valtaansa liittyvää puheoikeutta vastuullisesti. 2000-luvun kuluessa jokin puhetavoissa on muuttunut. Eliittivetoinen affektiivinen puhe uhkaa heikentää suomalaisten luottamusta instituutioihin. Koska ihmiset ovat kiinnostuneita politiikasta ja kuuntelevat poliitikkoja, on suomalaisessa konsensus- ja eliittivetoisessa kulttuurissa eliitin tavoilla toimia aivan erityinen merkitys. Ylivoimaisesti tärkein tekijä affektiivisen polarisaation maltillisena pitämiseksi onkin, että korkein poliittinen eliitti tunnistaa vastuunsa retoriikassaan ja ymmärtää, mikä vastuu heillä on käyttäessään kieltä ja tietynlaisia sanamuotoja.

Sopiva määrä poliittista polarisaatiota on hyväksi yhteiskunnalle, sillä se parhaimmillaan haastaa yhteiskuntaa kyseenalaistamaan vanhoja tapoja toimia, luo uusia polkuja ja kannustaa poliittiseen osallistumiseen. Sopiva määrä polarisaatio ylittyy siinä vaiheessa, kun ajattelu radikalisoituu, kovenee ja menettää joustavuutensa²¹⁶. Poliittisen eliitin tulisi välttää retorisia keinoja, joiden vaikutus demokratiaan on pidemmällä aikavälillä haitallinen.

Toisaalta affektiivisen polarisaation vaikutus yhteiskuntaan ei ole vain määrällistä, vaan polarisaation laadulla on merkitystä. Suomalainen yhteiskunta koostuu erilaisista ihmisistä ja tavoista ajatella. Erilaisuuden voidaan nähdä jatkossa vain kasvavan ja samalla yhteiskunta organisoituu jatkuvasti uudella tavalla. Yhteiskunnan moninaisuuden hyväksyminen ei tarkoita sitä, että kaiken tulisi olla sallittua, vaan sitä, että lisää työtä tarvitaan tukemaan yhteenkuuluvuutta²¹⁷.

Tämän raportin kirjoittajien havainto on, että tarvetta lisätiedolle affektiivisestä polarisaatiosta selvästi on. Helsingin yliopiston tutkija Arto Kekkonen on väitöskirjassaan listannut affektiivisen polarisaation käsitteen kehityskohtia²¹⁸, joita tässä on muokattu:

- 1) Tutkijoiden – mutta myös toimijoiden - tulisi selkeästi esittää, millaisia käytännön vaikutuksia affektiivisellä polarisaatiolla on ja miksi ilmiö on huolestuttava.
- 2) Affektiivisen polarisaation taustalla olevat sosiaaliset mekanismit tulisi tunnistaa sekä kytkeä läheisiin ilmiöihin kuten ideologiseen polarisaatioon ja muutoksiin mediaympäristössä. Samalla affektiivisen polarisaation käsitteellistä pohjaa tulisi

²¹⁵ Lounasmeri 2010

²¹⁶ Brandsma 2017

²¹⁷ Attias & Kangasoja 2020

²¹⁸ Kekkonen 2023

selventää (esim. pohjautuuko se sosiaalisiin identiteetteihin vai ideologisiin jakolinjoihin).

- 3) Tutkimusta, ymmärrystä ja läpinäkyvyyttä tarvitaan lisää siitä, kuka hyötyy affektiivisesta polarisaatiosta.

Lisäksi hyödyllistä olisi luoda mittareita, joissa seurataan tässäkin raportissa käsiteltyjä muuttujia, ajureita ja rajoittajia. Näin meillä olisi entistä konkreettisempia keinoja seurata ilmiön mahdollista kasvua yhteiskunnassamme. Tähän työhön me kirjoittajat kutsumme mukaan toimijoita yliopistomaailmasta, julkiselta sektorilta ja kolmannelta sektorilta. Lisäksi peräänkuulutamme poliitikoilta tiedonantoa siitä, miten poliittiset toimijat voivat purkaa polarisaatiota. Tätä tukemaan ehdotamme raportin jakamista kansanedustajille ja puolueiden johdoille, jotta ymmärrys affektiivisesta polarisaatiosta lisääntyisi.

Kaikessa työskentelyssä mukana olisi hyvä pitää tulevaisuussuuntautuneisuus ja eteenpäin katsominen. Tulevaisuusajattelun pohjana pidetään usein Roy Amaran kolmea peruslähdekohtaa: ”1) tulevaisuus ei ole ennustettavissa, 2) tulevaisuus ei ole ennalta määrätty ja 3) voimme vaikuttaa tulevaisuuteen teoillamme ja valinnoillamme”²¹⁹. Ei olekaan mielekästä uskoa affektiivisen polarisaation tai muun *yhden* vaihtoehdon toteutuvan sellaisenaan²²⁰. Tulevaisuussuuntautuneisuus voi lisäksi auttaa hahmottamaan asioiden yhteisvaikutuksia ja tukea varautumista yllätyksiin²²¹. Asioita ei voida tarkastella vain uhkien ja riskien kautta, varautumalla pahimpaan, vaan myös näkemällä mahdollisuuksia ja aktiivisesti pohtimalla millaista tulevaisuutta kohti halutaan mennä. Erityisesti epävarmoina aikoina tarvitaan strategista katsetta pidemmälle.

Raportin tärkeimpänä antina – ja samalla mukaan otettavana viestinä – on se, että affektiivinen polarisaatio on ilmiö, joka kasvaessaan voi muuttaa yhteiskuntaamme hyvinkin dramaattisesti. Yhteiskunta, joka pohjaa luottamukseen ja demokratian perusteisiin, voi muuttua varsin erilaiseksi, jos näiden luoma pohja hyvälle ja turvalliselle yhteiskunnalle murenee. Kyse ei ole *vain* tunteista tai puheista, vaan yhteiskuntarauhan ja oikeusvaltion pysyvyydestä. Aikana, jolloin ulkopuoliset tahot haastavat Suomen turvaa, on entistä tärkeämpää varmistaa, etteivät sitä riko omat sisäiset kahtiajaot.

Reagointi ongelmiin ei ole riittävää, tehokasta ja järkevää. Tarvitaan toimia ja aktivoitumista siinä vaiheessa, kun tietoisuus haitallisesta ilmiöstä on lisääntynyt ja erilaiset mittarit viittaavat siihen, että ilmiö on kasvussa. Se vaihe on nyt ja vastuuta

²¹⁹ Amara 1981

²²⁰ Aalto ym. 2022

²²¹ Aalto ym. 2022

muutoksesta kantaa poliittinen eliitti ja ennen kaikkea kulloinkin hallituksessa olevat puolueet.

Lähteet

- Aalto, H. K., Heikkilä, K., Keski-Pukkila, P., Mäki, M., & Pöllänen, M. (2022). Tulevaisuudentutkimus tutuksi–Perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemian julkaisuja 1/2022. [Tulevaisuudentutkimus tutuksi.pdf](#)
- Aaltonen, M. (2022). Miksi vihapuheeseen ja viharikoksiin puuttuminen on tärkeää? [Miksi vihapuheeseen ja viharikoksiin puuttuminen on tärkeää? - Oikeusministeriö \(oikeusministerio.fi\)](#)
- Abramowitz, A. I., & Saunders, K. L. (2008). Is Polarization a Myth? *The Journal of politics*, 70(2), 542–555. <https://doi.org/10.1017/S0022381608080493>
- Akboga, S., Sahin, O., & Arik, E. (2023). Polarisation over the meaning of democracy: The case of political parties in Turkey. *Politics (Manchester, England)*. <https://doi.org/10.1177/02633957231191445>
- Algara, C., & Zur, R. (2023). The Downsian roots of affective polarization. *Electoral studies*, 82, 102581. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2023.102581>
- Amara, R. (1981). The Futures Field. Searching for Definitions and Boundaries. *The Futurist*, Vol. XV, 25–29.
- Arbatli, E., & Rosenberg, D. (2021). United we stand, divided we rule: How political polarization erodes democracy. *Democratization*, 28(2), 285–307. <https://doi.org/10.1080/13510347.2020.1818068>
- Attias, M. & Kangasoja, J. (toim.), (2020). ME JA NE Välineitä vastakkainasettelujen aikaan. *Into*.
- Awan, I. (2014). Islamophobia and Twitter: A Typology of Online Hate Against Muslims on Social Media: Islamophobia and Twitter. *Policy and Internet*, 6(2), 133–150.
- Aydın Düzgüt, Senem (2019) *The Islamist-Secularist divide and Turkey's descent into severe polarization*. In: Carothers, Thomas and O'Donohue, Andrew, (eds.) *Democracies Divided: The Global Challenge of Political Polarization*. Brookings Institution Press, Washington, DC, pp. 17-37.
- Bail, C. A. (2021). *Breaking the social media prism: How to make our platforms less polarizing*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9780691216508>
- Bail, C. A., Argyle, L. P., Brown, T. W., Bumpus, J. P., Chen, H., Hunzaker, M. B. F., Lee, J., Mann, M., Merhout, F., & Volfovsky, A. (2018). Exposure to opposing views on social media can increase political polarization. *Proceedings of the National Academy of Sciences - PNAS*, 115(37), 9216–9221. <https://doi.org/10.1073/pnas.1804840115>
- Baldassarri, D., & Bearman, P. (2007). Dynamics of Political Polarization. *American sociological review*, 72(5), 784–811. <https://doi.org/10.1177/000312240707200507>
- Baldassarri, D., & Gelman, A. (2008). Partisans without Constraint: Political Polarization and Trends in American Public Opinion. *The American journal of sociology*, 114(2), 408–446. <https://doi.org/10.1086/590649>
- Beattie, P., & Beattie, M. (2023). Political polarization: A curse of knowledge? *Frontiers in psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1200627>

Bertsou, E. & Caramani, D. (2020). People haven't had enough of experts: technocratic attitudes among citizens in nine European democracies. *American Journal of Political Science*, online first.

Boxell, L., Gentzkow, M., & Shapiro, J. M. (2022). Cross-country trends in affective polarization. *Review of Economics and Statistics*, 1-60.

Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Wass, H. (2020) Johdanto: mikä politiikan ilmastonmuutos? Teoksessa Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E. & Wass H. (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos: eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 45–65.

Brader, T. (2006). *Campaigning for hearts and minds: How emotional appeals in political ads work*. University of Chicago Press.

Brandsma, B.2017. Polarisation, Understanding the dynamics of Us versus Them. BBMedia.

Bäck, H., Carroll, R., Renström, E., & Ryan, A. (2023). Elite communication and affective polarization among voters. *Electoral Studies*, 84, 102639.

Carothers, T., & O'Donohue, A. (2019). *Democracies Divided: The Global Challenge of Political Polarization*. Brookings Institution Press. <https://doi.org/10.7864/j.ctvbd8j2p>

Chen, T. H. Y., Salloum, A., Gronow, A., Ylä-Anttila, T., & Kivelä, M. (2021). Polarization of climate politics results from partisan sorting: Evidence from Finnish Twittersphere. *Global environmental change*, 71, 102348. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102348>

Davies, W. (2018). *Nervous states: How feeling took over the world*. Random House.Gerl.

DellaPosta, D., Shi, Y., & Macy, M. (2015). Why do liberals drink lattes?. *American Journal of Sociology*, 120(5), 1473-1511.

Denter, P. & Ginzburg, B. (2023). Troll Farms and Voter Disinformation (5/ 23). SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3919032>, kts. 4.1.2024

Dias, N., & Lelkes, Y. (2022). The Nature of Affective Polarization: Disentangling Policy Disagreement from Partisan Identity. *American journal of political science*, 66(3), 775–790. <https://doi.org/10.1111/ajps.12628>

Dunbar, E., Quinones, J. & Crevecoeur, D. A. (2005). Assessment of Hate Crime Offenders: The Role of Bias Intent in Examining Violence Risk. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 5(1), 1–19.

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI), (2015). Yleinen politiikkasuositus nro 15 vihapuheen torjunnasta. Annettu 8.12.2015. Saatavilla: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech-finn/16808b5b02>

Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Freedom House, (2017). Manipulating social media to undermine democracy, <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2017/manipulating-social-media-undermine-democracy>, kts. 4.1.2024.

Fiorina, M. P. (2006). *Culture war? : The myth of a polarized America* (2nd ed.). Pearson Education.

- Fukuyama, F. (2020). *Identiteetti: Arvostuksen vaatimus ja kaunan politiikka*. Docendo.
- Gadarian, S. K., Goodman, S. W., & Pepinsky, T. B. (2022). *Pandemic Politics: The Deadly Toll of Partisanship in the Age of COVID*. Princeton University Press.
- Gentzkow M & Shapiro JM. (2011). Ideological segregation online and offline. *Q. J. Econ.* 126(4):1799–839
- Gerl, K., Marschall, S., & Wilker, N. (2018). Does the Internet encourage political participation? Use of an online platform by members of a German political party. *Policy & Internet*, 10(1), 87-118.
- Gibson, J., Claassen, C., & Barcelo, J. (2019). Deplorables: Emotions, political sophistication, and political intolerance. *American Politics Research*.
- Giddens, A. (2020). Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age. In *The new social theory reader* (pp. 354-361). Routledge.
- Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and Conservatives Rely on Different Sets of Moral Foundations. *Journal of personality and social psychology*, 96(5), 1029–1046. <https://doi.org/10.1037/a0015141>
- Grönlund, K., Setälä, M., & Herne, K. (2010). Deliberation and civic virtue: Lessons from a citizen deliberation experiment. *European Political Science Review*, 2(1), 95-117.
- Gubler, J.S. & J. S. Selway, (2012). Horizontal inequality, crosscutting cleavages, and civil war. *J. Conflict Resolut.* 56, 206–232.
- Guasti, P. (2020). The Impact of the COVID-19 Pandemic in Central and Eastern Europe: The Rise of Autocracy and Democratic Resilience. *Democratic theory (Brooklyn (New York, N.Y.))*, 7(2), 47–60. <https://doi.org/10.3167/dt.2020.070207>
- Haidt, J. (2012). *The righteous mind: Why good people are divided by politics and religion* (1st Vintage books ed.). Vintage Books.
- Harari, Y. N. (2018). *Homo deus: huomisen lyhyt historia*. Celia.
- Harteveld, E. (2019). Affective polarization and social sorting: a comparative study. In *American Political Science Association annual meeting, Washington*.
- Harteveld, E. (2021). Ticking all the boxes? A comparative study of social sorting and affective polarization. *Electoral studies*, 72, 102337. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102337>
- Harteveld, E., Mendoza, P., & Rooduijn, M. (2022). Affective Polarization and the Populist Radical Right: Creating the Hating? *Government and opposition (London)*, 57(4), 703–727. <https://doi.org/10.1017/gov.2021.31>
- Herkman, J. (2019). *Populism in aika*. Vastapaino.
- Hetherington, M. J., & Rudolph, T. J. (2015). *Why Washington won't work: Polarization, political trust, and the governing crisis*. University of Chicago Press.
- Heikkilä, R., Leguina, A., & Purhonen, S. (2022). The stratification of media usage in Finland, 2007–2018: Signs of socio-political polarization?. *new media & society*, 24(5), 1053-1075.
- Hiltunen, I. (2022) External Interference in Finnish Professional Journalism, väitöskirja, Tampereen yliopisto. [External Interference in Finnish Professional Journalism - Trepo \(tuni.fi\)](https://tuni.fi)

Horton, C. (2018). The simple but ingenious system Taiwan uses to crowdsource its laws. *MIT Technology Review*.

Iganski, P. (2008). Criminal Law and the Routine Activity of "Hate Crime." *The Liverpool Law Review*, 29(1), 1–17.

Ikäheimo, HP & Vahti, J. (2021) Mediavälitteinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen – Murros ja tulevaisuus. Sitran selvityksiä 178. [Mediavälitteinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen - Sitra](#)

Ikäheimo, HP. (2022) Sääntely ei yksin ratkaise polarisoitumista sosiaalisessa mediassa. Teoksessa *Vastakkainasettelujen aika – poliittinen polarisaatio ja Suomi*. Saarinen, A. Gaudeamus, Helsinki, 81 – 85.

Isotalo, V., Mattila, M., & von Schoultz, Å. (2020). Ideological mavericks or party herd? The effect of candidates' ideological positions on intra-party success. *Electoral Studies*, 67, 102187.

Iyengar, S., Sood, G., & Lelkes, Y. (2012). Affect, not ideology: A social identity perspective on polarization. *Public Opinion Quarterly*, 76, 405–431.

Iyengar, S., & Westwood, S. J. (2015). Fear and loathing across party lines: New evidence on group polarization. *American Journal of Political Science*, 59(3), 690–707.

Iyengar, S., Lelkes, Y., Levendusky, M., Malhotra, N., & Westwood, S. J. (2019). The origins and consequences of affective polarization in the United States. *Annual review of political science*, 22, 129-146.

Jauhola, L., Siltala, J. and Nieminen, K., (2022). " Että puututtaisiin konkreettisesti": Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:10

Johnston, C. D., Lavine, H., & Woodson, B. (2015). Emotion and political judgment: Expectancy violation and affective intelligence. *Political Research Quarterly*, 68, 474–492.

Kam, C. D. (2007). When Duty Calls, Do Citizens Answer? *The Journal of Politics* 69 (1): 17-29.

Kaakinen, M. (2018). Disconnected Online A social psychological examination of online hate. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis, 2387. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103681/978-952-03-0767-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kaakinen, M., Keipi, T., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2018). How Does Social Capital Associate With Being a Victim of Online Hate? Survey Evidence From the United States, the United Kingdom, Germany, and Finland. *Policy & Internet*, 10(3), 302–323.

Kawecki, D. & Kekkonen, A. (2024) Affektiivinen polarisaatio ja puoluevalinta, teoksessa Kestilä-Kekkonen, E., Rapeli, L. ja Söderlund, P. (toim.) Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella, Eduskuntavaalitutkimus 2023, oikeusministeriön julkaisuja: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>

Kawecki, D. (2022). End of consensus? Ideology, partisan identity, and affective polarization in Finland 2003–2019. *Scandinavian political studies*, 45(4), 478–503. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12238>

Kayam, O. (2018). The readability and simplicity of Donald Trump's language. *Political Studies Review*, 16(1), 73-88.

- Kekkonen, A. (2023). Affective Polarization in a Multiparty Democracy: Learning from the Case of Finland. *Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja-Publications of the Faculty of Social Sciences*.
- Kekkonen, A. & Ylä-Anttila, T. (2021) Affective blocs: Understanding affective polarization in multiparty systems. *Electronal Studies* Vol 72. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102367>
- Kingzette, J., Druckman, J. N., Klar, S., Krupnikov, Y., Levendusky, M., & Ryan, J. B. (2021). How Affective Polarization Undermines Support for Democratic Norms. *Public opinion quarterly*, 85(2), 663–677. <https://doi.org/10.1093/poq/nfab029>
- Knuutila, A., & Laaksonen, S. M. (2020). Viraali vihaisuus ja tahmea nauru: tunteet ja algoritmit digitaalisessa vaalikampanjoinnissa. Teoksessa *Politiikan ilmastonmuutos*.
- Koiranen, I. (2022). Distorting mirror: Formation of party political sphere on social media in Finland. Turun yliopisto, Turku.
- Koiranen, I., Koivula, A., Saarinen, A., & Keipi, T. (2020). Ideological motives, digital divides, and political polarization: How do political party preference and values correspond with the political use of social media?. *Telematics and Informatics*, 46, 101322.
- Koivula, A., Malinen, S., & Saarinen, A. (2021). The voice of distrust? The relationship between political trust, online political participation and voting. *Journal of Trust Research*, 11(1), 59-74.
- Koskimaa, V. and Rapeli, L., (2020). Fit to govern? Comparing citizen and policymaker perceptions of deliberative democratic innovations. *Policy & Politics*, 48(4), pp.637-652.
- LeBas, A. (2018). Can Polarization Be Positive? Conflict and Institutional Development in Africa. *The American behavioral scientist (Beverly Hills)*, 62(1), 59–74. <https://doi.org/10.1177/0002764218756923>
- Lehtonen, J. & Ylä-Anttila, T. (2024). Navigating pandemic waves: Consensus, polarisation and pluralism in the Finnish parliament during COVID-19. *Politics (Manchester, England)*. Epub ahead of print 2024. DOI: [10.1177/02633957241259085](https://doi.org/10.1177/02633957241259085).
- Levendusky, MS. (2013). Partisan media exposure and attitudes toward the opposition. *Political Commun*, 30(4):565–81.
- Lounasmeri, L. (2010). Kansallisen konsensuskulttuurin jäljillä. Globalisaatioajan Suomi Helsingin Sanomissa. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Lovio I. 2023. 12 000 kokeilijaa uudella keskustelualustalla – minkälaisiin mielipideryhmiin jakaudumme?, Sitra, julkaistu 6.10.2023. <https://www.sitra.fi/artikkelit/12-000-kokeilijaa-uudella-keskustelualustalla-minkalaisiin-mielipideryhmiin-jakaudumme>
- Lönqvist, J.-E., Ilmarinen, V.-J., & Sortheix, F. M. (2020). Polarization in the wake of the European refugee crisis – A longitudinal study of the Finnish political elite’s attitudes towards refugees and the environment. *Journal of social and political psychology*, 8(1), 173–197. <https://doi.org/10.5964/jspp.v8i1.1236>
- Marcus, G. E., Neuman, W. R., & MacKuen, M. (2000). *Affective intelligence and political judgment*. University of Chicago Press.
- Mason, L. (2018). *Uncivil agreement: How politics became our identity*. The University of Chicago Press.

- McCoy, J., Rahman, T., & Somer, M. (2018). Polarization and the Global Crisis of Democracy: Common Patterns, Dynamics, and Pernicious Consequences for Democratic Polities. *The American behavioral scientist (Beverly Hills)*, 62(1), 16–42. <https://doi.org/10.1177/0002764218759576>
- McCoy, J., & Somer, M. (2019). Toward a Theory of Pernicious Polarization and How It Harms Democracies: Comparative Evidence and Possible Remedies. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 681(1), 234–271. <https://doi.org/10.1177/0002716218818782>
- McLaughlin, B., Holland, D., Thompson, B. A., & Koenig, A. (2020). Emotions and affective polarization: How enthusiasm and anxiety about presidential candidates affect interparty attitudes. *American Politics Research*, 48(2), 308-316.
- Mehtäläinen, J., Niilo-Rämä, M., & Nissinen, V. (2017). Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet: kansainvälisen ICCS 2016-tutkimuksen päätulokset. <file:///C:/Users/03242213/Downloads/978-951-39-7230-1.pdf>
- Metzl, J. M. (2019). *Dying of whiteness: How the politics of racial resentment is killing America's heartland*. Hachette UK.
- Motyl, M. (2016). Liberals and conservatives are (geographically) dividing. In *Social psychology of political polarization* (pp. 7-37). Routledge.
- Moral, M., & Best, R. E. (2023). On the relationship between party polarization and citizen polarization. *Party politics*, 29(2), 229–247. <https://doi.org/10.1177/13540688211069544>
- Mouffe, C. (1999). Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism? *Social research*, 66(3), 745–758.
- Mouffe, C. (2005). *On the political*. Routledge.
- Mounk, Y. (2018). *The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674984776>
- Mudde, C. & Rovira Kaltwasser, C. (2017). *Populism a very short introduction*. Oxford University Press.
- Mullinix, K. J. (2018). Civic Duty and Political Preference Formation.” *Political Research Quarterly* 71 (1): 199-214
- Mullinix, K. J., & Lythgoe, T. (2023). Priming norms to combat affective polarization. *Political Research Quarterly*, 76(1), 186-199.
- Nummenmaa, L. (2019). *Tunnekartasto: Kuinka tunteet tekevät meistä ihmisiä*. Tammi.
- Nguyen, C. G., Mayer, S. J., & Veit, S. (2022). The impact of emotions on polarization. Anger polarizes attitudes towards vaccine mandates and increases affective polarization. *Research & Politics*, 9(3), 20531680221116571.
- Norris, P., & Inglehart, R. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge University Press.
- OECD (2021), *Drivers of Trust in Public Institutions in Finland*, Building Trust in Public Institutions, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/52600c9e-en>.
- Orhan, Y. E. (2022). The relationship between affective polarization and democratic backsliding: Comparative evidence. *Democratization*, 29(4), 714–735. <https://doi.org/10.1080/13510347.2021.2008912>

- Orr, L. V., Fowler, A., & Huber, G. A. (2023). Is Affective Polarization Driven by Identity, Loyalty, or Substance? *American journal of political science*. <https://doi.org/10.1111/ajps.12796>
- Orr, L. V., & Huber, G. A. (2020). The Policy Basis of Measured Partisan Animosity in the United States. *American journal of political science*, 64(3), 569–586. <https://doi.org/10.1111/ajps.12498>
- Oscarsson, H., & Rapeli, L. (2018). Citizens and political sophistication. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
- Pelzer, B., Kaati, L., Cohen, K., & Fernquist, J. (2021). Toxic language in online incel communities. *SN Social Sciences*, 1, 1-22.
- Phillips, J. (2022). Affective polarization: Over time, through the generations, and during the lifespan. *Political Behavior*, 44(3), 1483-1508.
- Piazza, J. A. (2023). Political Polarization and Political Violence. *Security studies, ahead-of-print*(ahead-of-print), 1–29. <https://doi.org/10.1080/09636412.2023.2225780>
- Rapp, C. (2016). Moral opinion polarization and the erosion of trust. *Social science research*, 58, 34–45. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2016.02.008>
- Rauste-von Wright, M., von Wright, J., & Soini, T. (2003). *Oppiminen ja koulutus*. WSOY, Helsinki.
- Reiljan, A. (2020). 'Fear and loathing across party lines' (also) in Europe: Affective polarisation in European party systems. *European journal of political research*, 59(2), 376–396. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12351>
- Roberts, K. M. (2022). Performing Crisis? Trump, Populism and the GOP in the Age of COVID-19. *Government and opposition (London)*, 1–19. <https://doi.org/10.1017/gov.2022.30>
- Rovira Kaltwasser, C., & Taggart, P. (2022). The Populist Radical Right and the Pandemic. *Government and opposition (London)*, 1–21. <https://doi.org/10.1017/gov.2022.46>
- Ryan, A. (2023). Exploring differences in affective polarization between the Nordic countries. *Scandinavian political studies*, 46(1–2), 52–74. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12244>
- Saarinen, A. (2022) Vastakkainasettelujen aika, Poliittinen polarisaatio ja Suomi. Gaudeamus, Helsinki.
- Saarinen, A., Koivula, A., & Keipi, T. (2020). Political trust, political party preference and trust in knowledge-based institutions. *International Journal of Sociology and Social Policy*.
- Saresma, T., Pöyhkäri, R., Knuutila, A., Kosonen, H., Juutinen, M., Haara, P., ... & Rauta, J. (2022). Verkkoviha: Vihapuheen tuottajien ja levittäjien verkostot, toimintamuodot ja motiivit. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, [Verkkoviha : Vihapuheen tuottajien ja levittäjien verkostot, toimintamuodot ja motiivit - Tieto käyttöön \(tietokayttoon.fi\)](#)
- Slater, D., & Arugay, A. A. (2018). Polarizing Figures: Executive Power and Institutional Conflict in Asian Democracies. *The American behavioral scientist (Beverly Hills)*, 62(1), 92–106. <https://doi.org/10.1177/0002764218759577>

- Somer, M., & McCoy, J. (2018). Déjà vu? Polarization and Endangered Democracies in the 21st Century. *The American behavioral scientist (Beverly Hills)*, 62(1), 3–15. <https://doi.org/10.1177/0002764218760371>
- Stavrakakis, Y. (2018). Paradoxes of Polarization: Democracy's Inherent Division and the (Anti-) Populist Challenge. *The American behavioral scientist (Beverly Hills)*, 62(1), 43–58. <https://doi.org/10.1177/0002764218756924>
- Sunstein, C. R. (1999). The law of group polarization. *University of Chicago Law School, John M. Olin Law & Economics Working Paper*, (91).
- Svolik, M. W. (2019). Polarization versus Democracy. *Journal of democracy*, 30(3), 20–32. <https://doi.org/10.1353/jod.2019.0039>
- Tajfel, H. (1981). Human groups and social categories Cambridge. *London, New York*.
- Talisse, R. B. (2019). *Overdoing Democracy: Why We Must Put Politics in its Place*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190924195.001.0001>
- Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2003). Libertarian paternalism. *American economic review*, 93(2), 175-179.
- Tomsen, S. (2002). Victims, Perpetrators and Fatal Scenarios: A Research Note on Anti-homosexual Male Homicides. *International Review of Victimology*, 9(3), 253–271.
- Törnberg, P. (2022). How digital media drive affective polarization through partisan sorting. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(42), e2207159119.
- Van Stekelenburg, J. (2014). Going all the way: Politicizing, polarizing, and radicalizing identity offline and online. *Sociology Compass*, 8(5), 540-555.
- Vepsäläinen, J., Kaakinen, M., Vauhkonen, T., Näsi, M., & Kirjonen, A. (2023). Viharikosten tekijät. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita, 2023:26. [Viharikokset OM 2023 26 SO.pdf](#), kts. 4.8.2023.
- Vihma, A., Hartikainen, J., Ikäheimo, H.-P., & Seuri, O. (2018). *Totuuden jälkeen: Miten media selviää algoritmien ja paskapuheen aikana*. Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Vosoughi, S., Roy, D., & Sinan, A. (2018). The spread of true and false news online. *Science* 359: 6380, 1146-1151.
- Wagner, M. (2021). Affective polarization in multiparty systems. *Electoral studies*, 69, 102199. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102199>
- Wass, H., Kärrylä, I., Luostari, R & Isotalo, V. 2024. Äänestäjät ja ehdokkaat blokkiutuvassa politiikassa, teoksessa Kestilä-Kekkonen, E., Rapeli, L. ja Söderlund, P. (toim.) Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella, Eduskuntavaalitutkimus 2023, oikeusministeriön julkaisu: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Webster, S. W. (2018). It's personal: The Big Five personality traits and negative partisan affect in polarized US politics. *American behavioral scientist*, 62(1), 127-145.
- Webster, S. W., & Abramowitz, A. I. (2017). The ideological foundations of affective polarization in the US electorate. *American Politics Research*, 45(4), 621-647.
- Westinen, J., Pitkänen, V., & Kestilä-Kekkonen, E. (2020) Perussuomalaisten äänestäjäkunnan muutos 2011–2019. Teoksessa Borg, S., Kestilä-Kekkonen E., & Wass H. (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos: eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 308–331.

Xia, Y., Gronow, A., Malkamäki, A., Ylä-Anttila, T., Keller, B., & Kivelä, M. (2023). The Russian invasion of Ukraine selectively depolarized the Finnish NATO discussion. *arXiv.org*.

Yair, O. (2020). A Note on the Affective Polarization Literature. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3771264>

Ylä-Anttila, T. (2017). The populist toolkit: Finnish populism in action 2007–2016. *Publications of the Faculty of Social Sciences*.

Ylä-Anttila, T. (2018). Populist knowledge: 'Post-truth' repertoires of contesting epistemic authorities. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 5(4), 356–388. <https://doi.org/10.1080/23254823.2017.1414620>